

Uke 6

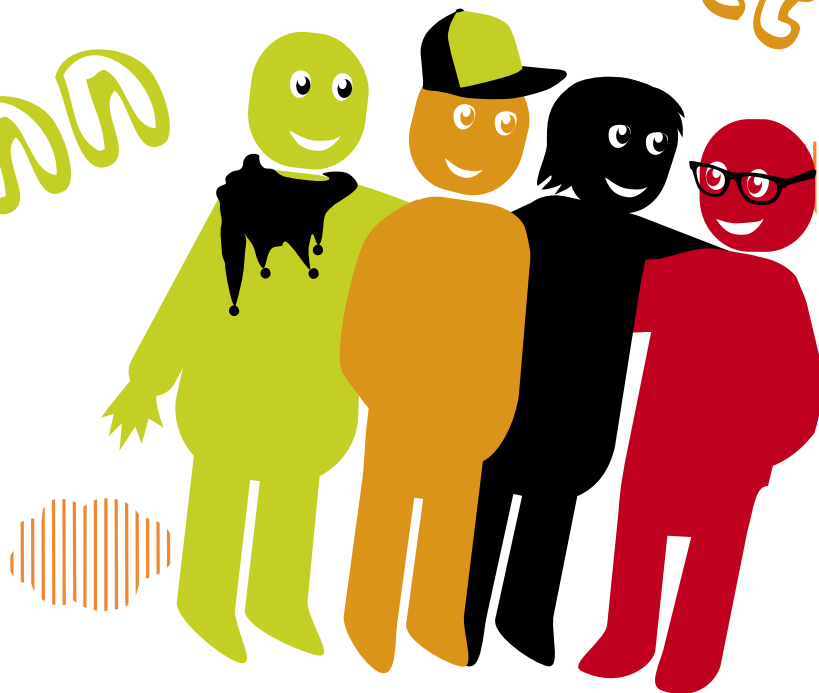
KJØNN - BETYR DET NOE?

TEMAMATERIELL FOR 7.-8. TRINN

KROPP

identitet

Kjønna

INNHold

	FORORD	3
	UNDERVISNING OM KJØNN OG LIKESTILLING.	4
	HVA INNEHOLDER TEMAMATERIELLET?	8
	ØVELSE 1. TANKER OM KJØNN. DOBBELTSIRKLER.	9
	ØVELSE 2. KJØNN - BETYR DET NOE? FRA STOL TIL STOL.	11
	ØVELSE 3. SPILL EN KJØNNSROLLE. FYSISK ØVELSE	13
	ØVELSE 4. KJØNNSIDEALER. LAG EN REKLAME	15
	ØVELSE 5. RAMMER FOR KJØNN. GRUPPEARBEID	17
	ØVELSE 6. KJØNN PÅ MANGE MÅTER. UTFORMING AV BILDER	20
	ØVELSE 7. DILEMMAER OM KJØNN. FIRE HJØRNER.	23
	ØVELSE 8. KJØNN, ARBEIDSLIV OG LIKESTILLING. FILM OG REFLEKSJON.	26
	ØVELSE 9. LANDET PÅ GENUS. BESLUTNINGSSPILL.	28

Uke 6 © Sex og Politikk, 2017

ISBN 978-82-93214-36-6

Kopiering tillatt til undervisningsbruk mot kildehenvisning

Innhold og redaksjon : Sex & Samfund og Sex og Politikk v/Gry Stordahl og Sara Rydland Nærum

Sex og Samfund i Danmark har alle rettigheter til Uge Sex

Sex og Politikk har rettighetene til konseptet og materialet "Uke 6" i Norge, etter avtale med Sex og Samfund

Layout: Sex & Samfund og Beate Siljan

Illustrasjoner og foto: Marianne & Robin, Lars Nybøll, Troels Hansen og Mik Eskestad

Uke 6 temamateriell, 7.-8. trinn digital

FORORD

Hensikten med kampanjen Uke 6 er å inspirere til god og helhetlig undervisning om seksualitet. Tanken bak undervisningsmaterialet er at du fritt skal kunne velge hvilke øvelser du ønsker å bruke – ut fra dine vurderinger om elevenes behov, mål for undervisningen, og hvor mye tid du har til rådighet.

Dette temamaterialet fokuserer på kjønn og kjønnsroller. Temaet er valgt fordi kjønn har stor betydning for barn og unges muligheter og begrensninger knyttet til trivsel, likestilling, kropp, identitet og seksualitet. Hovedbudskapet i temamaterialet er at kjønn betyr noe – på godt og vondt. Kjønn gir muligheter, men kjønn kan også gi opphav til bekymring, frustrasjon og diskriminering hvis man ikke gjør som de fleste andre.

Materialet egner seg til undervisning til flere av kompetansemålene etter 7. og 10. årstrinn, spesielt målene der verdien av likestilling og samtaler om forventninger og kjønnsroller inngår. Ved å gi rom for refleksjon rundt aksept for mangfold, blant enkeltindivider og grupper, kan seksualitetsundervisning bidra til å fremme både likestilling og et godt læringsmiljø.

Formålet med temamaterialet er at elevene skal få reflektere over hvilken rolle kjønn spiller i deres eget og andres liv, hvilken betydning kjønn har i dagens samfunn, og at de skal kunne formulere visjoner for hva kjønn skal bety i det samfunnet de selv ønsker å være en del av i fremtiden.

I dette materialet finner du forslag til hvordan du helt konkret kan jobbe med temaene kjønn og likestilling på 7.-8. trinn. Du kan jobbe med én eller flere øvelser. Øvelsene kan også brukes sammen med grunnmaterialet for Uke 6 og elevnettsiden www.sexfordeg.no.

Lykke til med seksualitetsundervisningen – både i uke 6 og resten av året!

Med vennlig hilsen
Sex og Politikk

Foreningen for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter

UKE 6 BESTÅR AV

- gratis undervisningsmaterieell
- nettsted for elevene
- årlig kampanjeuke i uke 6 i februar

Uke 6 i Norge er basert på kampanjen Uge Sex, utarbeidet og formidlet av Sex & Samfund i Danmark.

Dette materialet er støttet av Helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Justisdepartementet.

OM SEX OG POLITIKK

Sex og Politikk, foreningen for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, ble grunnlagt i 1969 under navnet Norsk forening for familieplanlegging. Sex og Politikk arbeider for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR), både nasjonalt og internasjonalt.

Vårt arbeid tar utgangspunkt i at seksuell helse og rettigheter er grunnleggende for menneskets fysiske, psykiske og sosiale velvære, og at enhver har rett til verdighet, autonomi, kroppslig integritet, tilgang til helsetjenester og kunnskapsbasert undervisning om seksualitet.

Du kan lese mer om Sex og Politikk på www.sexogpolitikk.no.

TAKK TIL

Flere har bidratt med gode faglige innspill under arbeidet med temamaterialet «Kjønn – betyr det noe?». Sex & Samfund i Danmark (www.sexogsamfund.dk) har bidratt med metodeutvikling og faglige innspill til innholdet.

Vi takker også Rosa Kompetanse, Likestillings- og diskrimineringsombudet, Reform, Likestillingssenteret på Hamar, Harry Benjamin Ressurssenter, og LHBT-senteret.

UNDERVISNING OM KJØNN OG LIKESTILLING

Mange normer og forventninger knyttet til kjønn og kjønnsroller kan oppleves som begrensende eller ekskluderende, og spesielt hvis vi faller utenfor normene for hvordan man er gutt, jente, familie og så videre. Derfor har vi i dette materialet valgt et «normkritisk perspektiv» på kjønn og kjønnsroller. Det normkritiske perspektivet innebærer at man i undervisningen forholder seg kritisk til normer for blant annet kjønnsroller, kroppsidealer, seksualitet, sex og familieliv. Denne tilnærmingen kan synliggjøre hvordan enkelte normer kan bidra til diskriminering og til begrensning av handlingsfrihet.

Videre bidrar et normkritisk perspektiv til at elevene får reflektere over hva normer betyr for deres hverdag, og om de selv bidrar til å opprettholde eller bryte normer. Ett eksempel på en norm er heteronormen. Ofte snakker vi ut fra antakelsen om at alle er heterofile, og ord som sex, samleie og kjæreste brukes som regel innenfor en heterofil forståelsesramme. Det kan også være elever med ulik seksuell orientering i klassen din. Bruk derfor nøytrale ord som kjæreste eller partner i undervisningen for å unngå at noen skal føle seg ekskludert på grunn av ordbruken.

Når vi snakker om kjønn, tenker de fleste automatisk på to kjønn: kvinne (jente) og mann (gutt). I materialet «Kjønn – betyr det noe?» henvises det ofte til «gutt» og «jente». Samtidig søker materialet å skape refleksjon rundt nettopp denne inndelingen. Det er viktig at vi ikke tar for gitt at «gutt-» og «jente»-merkelappene passer for alle, og spesielt ikke forventningene som følger med dem.

Mange unge følger ikke «malen» for kjønnsrollene. Noen uttrykker sin identitet på måter som ikke anses som typiske for deres kjønn, for eksempel gjennom måten de kler seg på, hva de er flinke til, hvilke interesser de har, eller hva de jobber med. En del er lesbiske, homofile eller bifile, og bryter dermed med mange forventninger på områder som gjelder kjønn, forelskelse og kjærlighetsforhold. Noen mennesker føler at de er født i «feil» kropp. Enkelte lever med dette hele livet, åpent eller skjult, mens andre får såkalt kjønnsbekreftende behandling. Ikke alle ønsker å gjennomgå full kjønnsbekreftende behandling, men foretrekker forskjellige andre måter å uttrykke sin kjønnstilhørighet på, for eksempel ved å leve på heltid i et annet kjønnsuttrykk eller å ta hormoner, men ikke å gjennomføre noen kirurgi. Blant mennesker som har fått diagnosen transseksualisme, definerer noen seg som trans, mens andre definerer seg som mann eller kvinne. Enkelte barn er født med karakteristika som gjør at det er vanskelig å bestemme kjønn. Denne tilstanden kalles «intersex».

Uansett hvilket utgangspunkt vi har, er det én ting som er helt sikkert: Det er umulig å passe inn i alle normer for og forventninger om kjønn. Dette gjelder uansett hvilken kjønnsidentitet vi definerer at vi har. Det er viktig å reflektere over

kjønn, identitet, roller og definisjoner, og gjerne utfordre normer og forventninger. Slik kan vi skape både større kunnskap rundt og aksept for mangfold.

Viktigst av alt når vi snakker med barn og unge om kjønn, er det å se enhver person som et individ, og å respektere hva personen selv identifiserer seg som, og er komfortabel med. Ingen andre enn en selv har rett til å definere hvem man er. Akkurat som med retten til å bestemme over sin egen kropp, har alle mennesker også rett til å bestemme sitt eget uttrykk og sin egen identitet. Hvis du vil vite mer om kjønn, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet, kan du se på hjemmesidene til [Skeiv Ungdom](#), [Fri](#) og [LHBT-senteret](#).

Dersom du ønsker å jobbe mer med dette, er det flere instanser som kan kontaktes. [Rosa kompetanse](#) besøker skoler i hele landet. Dette er et undervisningsopplegg som henvender seg til lærere, skoleansatte og skoleadministratorer. Målet er at undervisere skal føles seg trygge når temaene kommer opp, både i klasserommet og i korridorene. [Skeiv Ungdom](#) besøker elever i ungdomsskolen og videregående skole med prosjektet [Restart](#). I Oslo kan man også ta kontakt med [Helsestasjon for LHBT-ungdom](#), som kan arrangere skolebesøk i osloregionen og informere om LHBT (lesbiske, homofile, bifile og transpersoner) og om tilbudet på helsestasjonen. Ønskes mer informasjon rundt transtematikken, kan du kontakte [Harry Benjamin Ressurssenter](#), som også har en egen ungdomsgruppe, og [Stensveen Ressurssenter](#), som kan arrangere skolebesøk.

Du kan lese mer om likestilling og diskriminering blant annet på hjemmesidene til [Regjeringen](#), [Likestillings- og diskrimineringsombudet](#), [Reform](#), [LHBT-senteret](#) og [Likestillings-senteret på Hamar](#).

FAKTA OM KJØNN OG KJØNNSROLLER

Kjønn kan defineres på flere måter, selv om mange vil si at vi har, eller blir født med, et biologisk kjønn, altså som enten jente eller gutt. Andre mener at det finnes flere enn to kjønn. I enkelte land er et tredje kjønn juridisk anerkjent og er oppført som et alternativ til «mann» og «kvinne» i offentlige dokumenter, for eksempel i pass. I tillegg til biologisk kjønn blir vi påvirket av oppdragelse og miljø, og vi «oppfører oss som» eller uttrykker et sosialt kjønn. Dette kalles ofte kjønnsuttrykk eller kjønnsroller.

BIOLOGISK KJØNN

Handler om hvordan kroppen ser ut, og hvilke hormoner man har. Biologisk kjønn defineres ut fra indre og ytre kjønnsorganer, kjønnskromosomer og hormoner. Biologiske kjønn kan være mann, kvinne eller «intersex», som vil si at barnet er født med uklare biologiske kjønnsmarkører.

KJØNNSIDENTITET

Handler om egen opplevelse av kjønn. De fleste identifiserer seg med det kjønn som defineres når de blir født, men det gjelder ikke alle. Kjønnidentiteten påvirker hvordan vi uttrykker vårt kjønn, og vår egen opplevelse av kjønn og kjønnsroller. Forventninger og normer rundt kjønn som vi møter i familien, miljøet og/eller samfunnet vi vokser opp i, bidrar til å påvirke vår egen opplevelse av kjønn og kjønnsroller.

KJØNNSUTTRYKK

Handler om hvordan vi uttrykker kjønn. Vi kan for eksempel uttrykke kjønn gjennom klær, frisyre, kroppsholdning, stemme eller bruk av sminke. Hvordan vi forholder oss til og uttrykker kjønn, varierer fra person til person. Noen velger å ha et kjønnsuttrykk som bryter med normene for hvordan jenter og gutter skal se ut.

KJØNNSROLLER

Kjønnsroller er et sett med normer for, og forventninger til, hvordan en person med et bestemt kjønn skal oppføre seg i et samfunn eller system. Disse viser hvilke forventninger som er knyttet til det å være jente/kvinne eller gutt/mann. Kjønnsroller og normer rundt kjønn kan endre seg over tid, og vi kan selv være med på å forandre dem.

TRANSPERSON

Transpersoner er personer med et utseende eller en identitet som uttrykker et annet kjønn enn det som ble registrert for dem ved fødsel. Noen transpersoner føler at de er verken menn eller kvinner, og utfordrer det todelte kjønnidentitetssystemet ved ikke å definere seg innenfor kjønnskategorier overheadet. Mange definerer seg som menn eller kvinner, og noen definerer seg som noe annet. Andre trives i begge roller, og veksler mellom disse. Ordet «transperson» er et samlenavn som inkluderer blant andre transvestitter og transseksuelle. Trans handler om kjønnidentitet og kjønnsuttrykk, ikke om seksualitet. Transpersoner kan være skeive, lesbiske, hetero, bi- eller homofile.

(Kilde: LLH)

KJØNNSHIERARKI

Det er altså mange varianter av kjønn, kjønnsroller og kjønnsuttrykk. Ulike kjønnsuttrykk, kjønnsroller og kjønnidentitet verdsettes og rangeres forskjellig i samfunnet. Dette kalles kjønnshierarkiet og forklarer samfunnets organisering rundt kjønn og hvorfor ulikheter innenfor kjønn og kjønnsroller kan slå ut negativt for noen og positivt for andre. Tradisjonelt og historisk har menn generelt hatt høyere status og flere rettigheter enn kvinner, og heteronormen (forventningen om at alle skal være heterofile) er utbredt. Mennesker som i stor grad lever på en måte som oppfyller normer og forventninger, for eksempel heterofile, gifte menn som har mange «maskuline» egenskaper og et «maskulint» uttrykk, er som regel «øverst» i kjønnshierarkiet.

KJØNNSLIKESTILLING I NORGE

- 66,6 % kvinner og 71,5 % menn har en inntektsbringende jobb
- 41 % kvinner og 13 % menn jobber deltid
- Kvinner tjener i gjennomsnitt 85 kroner for hver 100-lapp menn tjener
- Totalt sett, når man tar med deltid og lønnsforskjeller, tjener kvinner i gjennomsnitt 60 % av det menn tjener
- 6 av 10 studenter ved universiteter og høyskoler er jenter
- 6 av 10 stortingsrepresentanter er menn
- 2 av 3 ledere er menn
- 1 av 10 elever på helse- og sosialfag er gutter
- 1 av 10 elever på teknikk og industriell produksjon er jenter

(Kilde: SSB 2013)

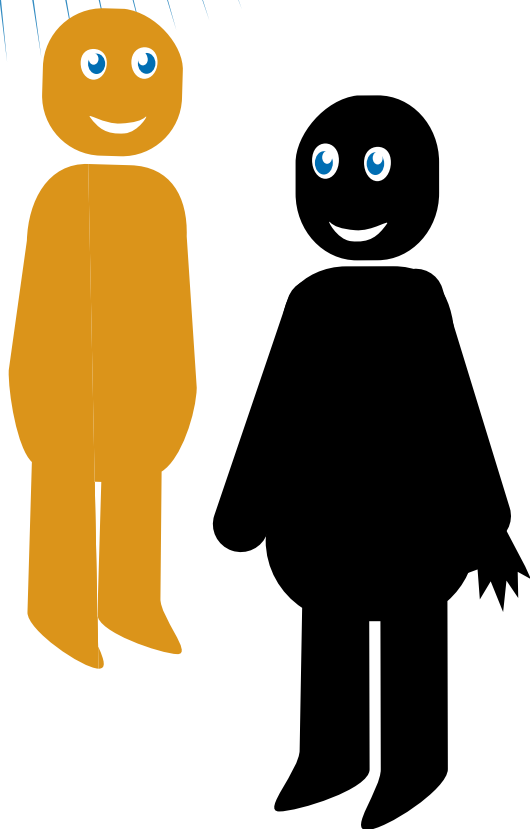
LIKESTILLING

Likestilling har tradisjonelt sett handlet om å fremme like muligheter og rettigheter for kvinner og menn. I dag brukes begrepet i en videre forstand. Alle har krav på å få de samme mulighetene til å utvikle seg, utnytte sine evner og leve sine liv uavhengig av kjønn, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, funksjonsevne, sosial bakgrunn, religion, seksuell orientering, alder eller etnisk tilhørighet. Likestilling handler også om rettferdighet og makt. Alle skal ha like rettigheter og muligheter på alle samfunnsområder.

Reell likestilling innebærer blant annet lik mulighet til innflytelse, rettferdig fordeling av ansvar og byrder, rett til å føle seg trygg og beskyttet mot overgrep, og respekt for menneskeverd.

Likestilling handler til syvende og sist om at vi skal behandle alle som individer, med de svakheter og styrker som følger med hver enkelt. Noen av de tradisjonelle verdiene som knyttes til det å være gutt eller jente, kvinne eller mann, kan fortsatt være diskriminerende og legge begrensninger på livsutfoldelsen.

(Basert på tekst fra www.ung.no)

TRYGGE LÆRINGSROM

Vær oppmerksom på at arbeidet med materialet og diskusjonen rundt dette kan være følsomt hvis det i klassen er en stereotypisk oppfatning av kjønn og en hard tone overfor elever som kanskje ikke passer inn i klassens gjengse kjønnsnormer. Hold også fast på øvelsens hovedpoeng om at kjønn er et vidt begrep, og at vi har rett til å oppleve og å uttrykke kjønn på mange måter.

Forsøk å etablere et trygt rom for læring. Et trygt læringsrom kan bidra til at elevene opplever tillit til og åpenhet ovenfor hverandre og at det er anledning til å stille spørsmål og undersøke hva ulike problemstillinger og dilemmaer i seksualitetsundervisningen handler om. Et trygt læringsrom er en vesentlig forutsetning for refleksjon og læring.

Et trygt læringsrom kan forstås som et sted der:

- Alle blir sett og respektert, opplever mening og kjenner tilhørighet.
- Det er respekt for forskjeller, for eksempel når det gjelder seksuelle lyster, kjønnsidentitet, etnisk bakgrunn, familie-bakgrunn, stil, uttrykk og holdninger.
- Negative og diskriminerende kommentarer ikke aksepteres.
- Ingen føler seg utlevert eller nedverdiget.
- Deltakere og undervisere ikke snakker privat eller personlig om seg selv eller andre.
- Alle vet hva som skal skje.
- Man deltar, men uten å bli presset til å si eller gjøre noe man ikke vil.
- Det er en avtale om at man snakker i et lukket rom (det skal ikke senere snakkes om hva andre har sagt eller gjort i undervisningen).

Kilde: Sex & Samfund,

www.bedresekualundervisning.dk

Se også Utdanningsdirektoratets veileder "Utvikling av sosial kompetanse"

TILPASNINGER AV ENKELTE ØVELSER

Enkelte av øvelsene inneholder forslag til endringer i organisering. Mange av øvelsene kan brukes slik de er beskrevet, mens andre øvelser kanskje krever ulike tilpasninger for å egne seg bedre for dine elever og undervisning, for eksempel til undervisning med elever med funksjonsnedsettelse eller andre behov. Disse tipsene finner du under overskriften «Alternativ organisering av øvelsen».

Noen klasser består av få elever. Dette kan kreve en annen organisering av øvelsene enn den som er beskrevet i dette materialet, der utgangspunktet er en klassestørrelse på 20–25 elever. Enkelte elever kan ha vansker med å arbeide selvstendig, enten individuelt, i grupper eller i fellesskap med hele klassen. Noen kan ha behov for nærmere forklaringer av emner eller begreper. En annen type organisering enn den som er beskrevet, kan da passe bedre.

Det er også mulig å veksle mellom individuelle øvelser og parøvelser som passer godt til hver enkelt elev, deres interesser og faglige nivåer, og fellesøvelser der klassen øver seg på å jobbe sammen.

HVA INNEHOLDER TEMAMATERIELLET?

Materiellet består av konkrete øvelser om årets tema til bruk i seksualitetsundervisningen på 7.-8. trinn. Alle øvelsene er inndelt i avsnittene: mål, målgruppe, forberedelse, tid og materiell, beskrivelse og tips til underviseren. Noen øvelser har i tillegg forslag til tilpasninger i arbeidsform, organisering og lignende. Enkelte av øvelsene inneholder arbeidsark. De kan skrives ut og deles ut til elevene.

ØVELSER OG TIDSBRUK

Leter du etter korte eller lange øvelser? Her kan du enkelt få et overblikk over hvor lang tid som behøves for de enkelte øvelsene i temamateriellet.

Øvelser:

De veldig korte (< ½ time)

Tanker om kjønn	1
Kjønn - betyr det noe?	2
Spill en kjønnsrolle	3

De korte (1/2 – 1 time)

Rammer for kjønn	5
Dilemmaer om kjønn	7
Kjønn, arbeidsliv og likestilling	8

De litt lengre (1-2 timer)

Kjønnsideal	4
Kjønn på mange måter	6
Landet på Genus	9

ØVELSER OG FAG

Leter du etter øvelser til relevante kompetansemål i et spesielt fag? Her kan du enkelt få et overblikk over hvilke øvelser som er spesielt relevante for hvilke fag, og over mulighetene til å jobbe tverrfaglig med temamateriellet.

Øvelser:

Norsk

Rammer for kjønn	5
Landet på Genus	9

Naturfag

Tanker om kjønn	1
Kjønn - betyr det noe?	2
Kjønn på mange måter	6
Landet på Genus	9

Religion, livssyn og etikk

Tanker om kjønn	1
Kjønn - betyr det noe?	2
Spill en kjønnsrolle	3
Rammer for kjønn	5
Kjønn på mange måter	6
Dilemmaer om kjønn	7
Kjønn, arbeidsliv og likestilling	8
Landet på Genus	9

Samfunnsfag

Tanker om kjønn	1
Kjønn - Betyr det noe?	2
Spill en kjønnsrolle	3
Kjønnsideal	4
Rammer for kjønn	5
Kjønn på mange måter	6
Dilemmaer om kjønn	7
Kjønn, arbeidsliv og likestilling	8
Landet på Genus	9

Enkelte av øvelsene egner seg også godt til tverrfaglig arbeid, og/eller til å jobbe med IKT, media, og menneskerettigheter.

1. TANKER OM KJØNN

DOBBELTSIRKLER

MÅL

- Elevene skal kunne sette ord på tanker og forestillinger om kjønn og kjønnsroller
- Elevene skal kunne gi eksempler på hvordan kjønn har betydning for ens identitet

FORBEREDELSE

Ingen

BESKRIVELSE

Elevene plasserer seg i to sirkler (en yttersirkel og en innersirkel) med ansiktet mot hverandre, slik at hver elev står overfor en partner. La dem eventuelt ta hverandre i hånden, slik at alle vet hvem de står overfor.

Underviser gir nå elevene et spørsmål som de skal snakke om. Først snakker personen i yttersirkelen i 30 sekunder om det han eller hun umiddelbart tenker om spørsmålet. Partneren i innersirkelen lytter. Deretter bytter de, slik at personen i innersirkelen snakker i 30 sekunder om det samme spørsmålet, mens partneren lytter. Underviser markerer når elevene skal bytte.

Elevene takker hverandre for samtalen, og personen i yttersirkelen flytter seg én posisjon til høyre og får dermed en ny partner. Elevene i innersirkelen flytter seg ikke. Underviser stiller et nytt spørsmål, og igjen bytter elevene i yttersirkelen og innersirkelen på å snakke. Elevene får en ny partner, og dette fortsetter til elevene har snakket om alle spørsmålene. Underviseren kan for eksempel stille følgende spørsmål:

- Hva tenker du på når du hører ordet kjønnsroller?
- Hva liker du ved å være det kjønn du er?
- Hva liker du ikke ved å være det kjønn du er?

- Hva eller hvem bestemmer hvordan man skal være som gutt eller jente?
- Er det noen forskjeller på hva vi kan og ikke kan gjøre, avhengig av hvilket kjønn vi er?
- Hva kan vi gjøre i klassen for å skape likestilling mellom kjønnene?

Etter øvelsen spør underviseren nærmere om elevenes oppfatning av kjønn og betydningen av kjønn og kjønnsroller. Underviseren kan ta utgangspunkt i følgende spørsmål:

- Hvilken betydning har det for dere at dere er det kjønn dere er? (når det gjelder venner, familie, interesser ...)
- Hva ville vært det beste ved å ha et annet kjønn?
- Hva hindrer dere i å gjøre det i dag (altså det de svarte på spørsmålet om hva som ville være det beste med å ha motsatt kjønn)?
- Hvordan tenker dere at kjønn og identitet hører sammen?
- Hvilke forventninger til det å være gutt eller jente kjenner dere til?
- Hvordan kan man bryte disse forventningene?
- Hva slags reaksjoner tror dere ei som opplever seg som jente, men er født med guttekropp, kan møte i f. eks. i klassen, på skolen og i familien? Be elevene komme med konkrete eksempler

Fortsetter på neste side ...

TID OG UTSTYR

TIDSBRUK
30 minutter

UTSTYR
Ingen

TIPS TIL UNDERVISEREN

Vi anbefaler at denne øvelsen brukes som en innledning til å jobbe med temaet kjønn, slik at elevene begynner å tenke på hva kjønn betyr for dem og for andre. Å jobbe med disse temaene fører også gjerne til refleksjoner rundt forskjeller og likheter, samt tanker om likeverd og likestilling.

Øvelsen kan også brukes til å sette mål for arbeidet med temaet kjønn. Elevene kan formulere spørsmål som definerer hva de ønsker å undersøke eller vite mer om i forbindelse med kjønn, kjønnsroller og kjønnsidentitet.

Spørsmålene kan henges opp i klassen og brukes som markører for hva dere skal jobbe med videre. Som avslutning på arbeidet med kjønn brukes spørsmålene til å evaluere om elevene fikk svar på det de ønsket å få svar på, og eventuelt til å sette nye mål.

Som tillegg til denne øvelsen kan elevene komme med de ordene de kjenner som begynner med «kjønn-». Snakk med elevene om hva ordene forteller om betydningen av kjønn og kjønnsroller. (se faktaboks i innledningen eller Sexikon på www.sexfordeg.no)

...fortsettelse fra forrige side

- Har vi andre forventninger til måten heterofile personer er gutt og jente på enn vi har til homofile/lesbiske personer?
- Hvilken betydning har det for oppførselen vår at andre reagerer, kommenterer og på andre måter «blander seg inn» i måten vi er på?
- Hva kan vi gjøre for å sikre at alle kan gjøre de samme tingene og ha de samme mulighetene, uavhengig av kjønn? I klassen? I samfunnet generelt?

RELEVANS

Øvelsen er relevant for undervisning i flere fag og mål, blant andre:

- Forklare hva som skjer under puberteten og samtale om ulik kjønnsidentitet og variasjon i seksuell orientering (naturfag)
- Beskrive roller i egen hverdag og undersøke og samtale om forventninger som knytter seg til disse (samfunnskunnskap)
- Samtale om etikk i forbindelse med ulike familieformer, forholdet mellom kjønnene, ulik kjønnsidentitet og forholdet mellom generasjonene (KRLE)

2. KJØNN - BETYR DET NOE?

FRA STOL TIL STOL

MÅL

- Elevene kan ta stilling til og anerkjenne egne og andres standpunkter
- Elevene kan reflektere individuelt og i felleskap over «kjønn»

FORBEREDELSE

Se gjerne faktabokser om kjønn i innledningen. Elevene kan eventuelt slå opp relevante ord i Sexikon på www.sexfordeg.no. Gjør elevene kjent med arbeidsformen før øvelsen begynner. De skal vite at

- øvelsen handler om å reflektere for å kunne ta stilling til noe, også når vi er i tvil
- målet ikke er å bli enige, men å undersøke forskjellige standpunkter
- vi skal respektere andres standpunkter

TID OG UTSTYR

TIDSBRUK
15-20 minutter

UTSTYR
Stoler til alle elevene

BESKRIVELSE

Elevene og underviseren sitter på stoler i en sirkel. Underviseren leser et utsagn høyt – start med et eller flere allmenne utsagn (se listen, og velg ut ønsket antall utsagn). Vurder om det er enkelte begreper som bør forklares for elevene før øvelsen tar til. Se for eksempel innledningsvis under "Fakta om kjønn og likestilling".

Elevene vurderer hver for seg om de er enig eller uenig i utsagnet. Hvis de er uenig, blir de sittende på stolen. Hvis de er enig, reiser de seg og bytter plass med andre som også er enig (de skal ikke gå tilbake til den stolen de kom fra). Hvis det bare er én som reiser seg, bytter vedkommende plass med underviseren. Underveis eller etter opplesningen av utsagnene spør underviseren: «Var det noen spørsmål der dere var i tvil om dere skulle reise dere eller bli sittende?» Med dette tar man tak i tvilen og nyanseringen hos elevene, som det er særlig viktig å snakke om.

Underviserens rolle er å få elevene til å utdype sine synspunkter med åpenhet og respekt, for eksempel: «Hvorfor tror du at du var i tvil her?» «Kan du fortelle litt mer om det?» Underviseren kan også invitere til refleksjon med spørsmål som: «Hvorfor tror dere at jeg spurte om det?» Hvis elevenes standpunkter skal anerkjennes, er det viktig å unngå en diskusjon mellom

elevene om hvilke standpunkter som er riktige eller gale. La i stedet bakgrunnen for de forskjellige standpunktene bli hørt.

Utsagn:

- I dag er det... (mandag, tirsdag, fint vær e.l.)
- Det er stor forskjell på jenter og gutter
- Jenter blir forelsket i gutter
- Gutter gjør mer husarbeid hjemme enn jenter
- Jenter er bedre til å passe barn enn gutter
- Jenter er flinkere med penger enn gutter
- Det er like «regler» for hvordan jenter og gutter bør oppføre seg
- Det er helt greit hvis en gutt vil gå med skjørt
- Det er vanlig å se to gutter kysse
- Det er ofte vanskelig å se om en person er gutt eller jente
- Jenter som liker å gå i gutteklær er lesbiske
- Homofile gutter oppfører seg mer feminint enn heterofile gutter
- Man kan alltid se på en person om personen er lesbisk, homofil, bifil eller heterofil
- Lesbiske jenter bryr seg mindre om utseendet sitt enn heterofile jenter gjør
- Kvinner er bedre ledere enn menn

BEGREPER

Dersom det er behov for å forklare eller lære mer om begrepene som brukes i denne øvelsen, kan elevene gå inn på Sexikon på www.sexfordeg.no.

For undervisere kan det være nyttig å se på FRIs liste over [LHBT-begreper](#) før man setter i gang undervisningen.

Fortsetter på neste side ...

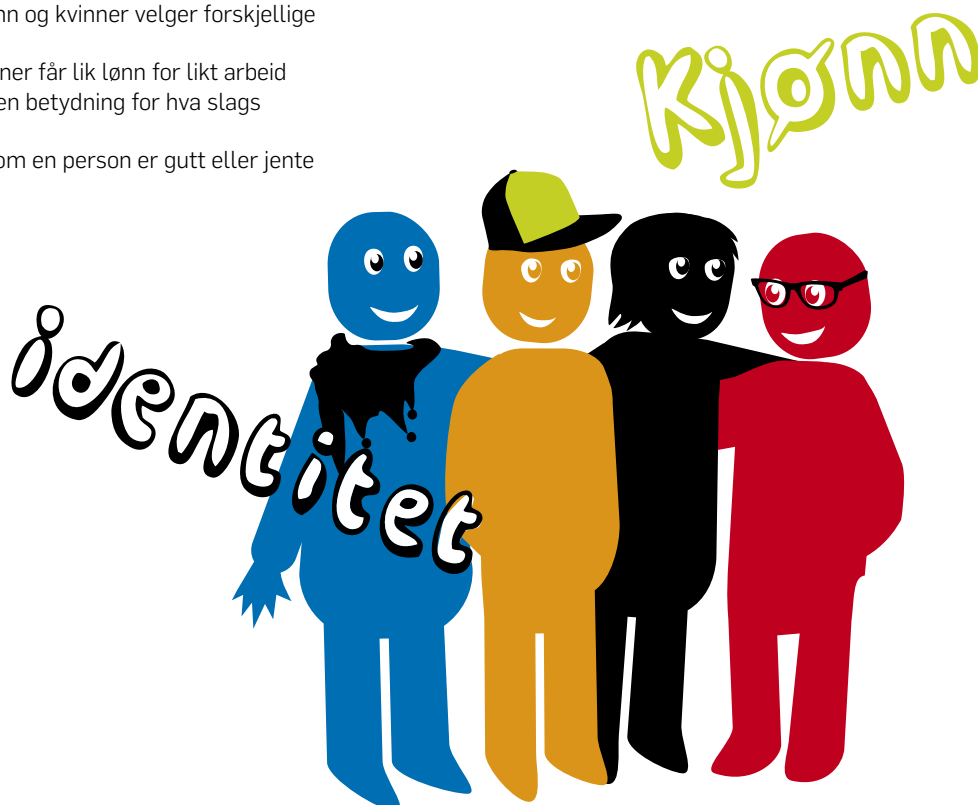
... fortsettelse fra forrige side

- I Norge har alle like rettigheter, uavhengig av kjønn
- Det er veldig sjelden homofile blir diskriminert i dag
- Hva som er typisk "guttete" og "jentete" er det samme i alle land
- En person er enten en jente eller en gutt (det finnes ikke andre alternativer)
- Venner har stor betydning for hvordan man oppfører seg som gutt eller som jente
- Forventninger til jenter og gutter i dag er stort sett de samme som de var for 50 år siden
- Noen definerer seg som et annet kjønn enn det de ble identifisert som da de ble født
- Alle transpersoner er lesbiske eller homofile
- Transpersoner har de samme rettighetene som de som definerer seg som gutt/mann eller jente/kvinne
- Det er mer press for å se attraktiv ut for gutter enn det er for jenter
- Kvinner og menn er likestilte i Norge i dag
- Kvinner og menn er likestilte i verden i dag
- I Norge har alle samme rettigheter, uansett hvilken seksuell orientering man har (heterofil/bifil/homofil etc.)
- Det spiller ingen rolle hva slags seksuell orientering ens venner har
- Når man møter en person for første gang, antar de fleste at personen er heterofil
- Alle har rett til å bestemme selv hvilket kjønn de er
- De fleste har andre forventninger til hvordan en homofil person ser ut enn hvordan en heterofil person ser ut
- Det er greit at man sier fra hvis noen kler seg eller oppfører seg som et annet kjønn enn det de er
- Gutter og jenter er like flinke i idrett
- Det spiller ingen rolle at menn og kvinner velger forskjellige yrker
- Det er viktig at menn og kvinner får lik lønn for likt arbeid
- Hvilket kjønn man er har ingen betydning for hva slags personlighet man har
- Det er ikke nødvendig å vite om en person er gutt eller jente

RELEVANS

Øvelsen er relevant for undervisning i flere fag og mål, blant andre:

- Forklare hva som skjer under puberteten og samtale om ulik kjønnsidentitet og variasjon i seksuell orientering (naturfag)
- Beskrive roller i egen hverdag og undersøke og samtale om forventninger som knytter seg til disse rollene (samfunnskunnskap)
- Samtale om etikk i forbindelse med ulike familieformer, forholdet mellom kjønnene, ulik kjønnsidentitet og forholdet mellom generasjonene (KRLE)

3. SPILLEN

KJØNNSROLLE

FYSISK ØVELSE

MÅL

- Elevene skal reflektere over betydningen av kjønn og kjønnsroller
- Elevene skal kunne drøfte hvordan omgivelsene kan påvirke ens oppfatning av kjønn og kjønnsroller

FORBEREDELSE

Ingen

TID OG UTSTYR

TIDSBRUK
20-30 minutter

UTSTYR
Ingen

BESKRIVELSE

Alle elevene sitter på stoler plassert i en sirkel på gulvet. Underviseren presenterer øvelsen for elevene og forteller at de om litt skal spille forskjellige roller som «menn» og «kvinner». I øvelsen skal de ikke være seg selv, men forestille seg at de er voksne menn eller kvinner. Det er viktig at de prøver å leve seg inn i rollene. Selv om det kan være litt vanskelig å spille rollene, og det kan være lett å begynne å tulle eller le, skal de ta øvelsen på alvor.

Etter presentasjonen forteller underviseren elevene at de skal sitte med lukkede øyne, ha føttene i gulvet og hendene avslappet hengende ned langs siden eller på lårene. De skal nå se for seg et bilde av en voksen mann. Det skal være «en skikkelig mandig mann». Det kan være en mann de bare finner på, eller de kan tenke på én de allerede kjenner, for eksempel en mann i familien eller en kjendis fra TV eller filmer.

Når elevene har hatt litt tid til å se for seg denne «mannen», skal de åpne øynene og sette seg på stolen slik de tror at mannen vil sitte. Deretter ber underviseren elevene om å reise seg og gå rundt til hverandre som denne mannen. Når de møter andre «menn», skal de hilse på hverandre slik de ser for seg at mannen ville gjøre.

Underviseren kan nå be elevene om å gjøre ulike ting som denne «mandige mannen».

Han kan for eksempel:

- Se på seg selv i speilet
- Sette seg foran fjernsynet
- Spille dataspill
- Spise og drikke
- Danse

På et tidspunkt ber underviseren elevene om å finne tilbake til sin stol i sirkelen. De skal nå sette seg ned, gå ut av rollene, slappe helt av og lukke øynene. Deretter skal de se for seg et bilde av en «skikkelig kvinnelig kvinne», og øvelsen gjentas med at elevene gjør de samme tingene, men nå som «kvinne».

Øvelsen avsluttes med at klassen snakker sammen om opplevelsene med å spille forskjellige roller som «mann» og «kvinne». Underviseren kan for eksempel ta utgangspunkt i følgende spørsmål:

- I øvelsen skulle dere late som om dere først var en «skikkelig mandig mann» og deretter en «skikkelig kvinnelig kvinne». Hvordan var det å bevege seg rundt og gjøre dette?
- Hvilke likheter og forskjeller var det på «mennene» og «kvinnene»?
- Hvordan visste dere at det var slik dere skulle bevege dere for å ligne en mann eller kvinne?
- Hvem bestemmer hva som er en «manne-måte» eller en «kvinne-måte» å bevege seg på?
- Hva tror dere vil skje når en mann beveger seg eller oppfører seg slik vi ellers forventer at en kvinne gjør?

TIPS TIL UNDERVISEREN

Å bruke rollespill i denne sammenhengen kan være en effektiv måte å sette i gang elevenes refleksjon rundt kjønn og kjønnsroller på. Det er et mål at arbeidet med øvelsen skal bidra til å synliggjøre og utfordre stereotypier og kjønnsroller. Å vise rammer og begrensninger knyttet til kjønn og kjønnsroller kan bidra til et større handlingsrom for alle, og slik bidra positivt til likestilling.

Øvelsen er utviklet med inspirasjon fra øvelsen «Gestalta køn» fra det svenske materialet *Bryt!* (3. utgave), utgitt av RFSL Ungdom 2011. Hele materialet finnes på www.rfslungdom.se/webbshop/bryt

Fortsetter på neste side ...

... fortsettelse fra forrige side

- Hva tror dere vil skje når en kvinne beveger seg eller oppfører seg slik vi ellers forventer at en mann gjør?
- Er det forskjell på hvordan jenter og gutter oppfører seg og beveger seg på også, eller gjelder dette bare voksne menn og kvinner? Hva ville skje hvis man som gutt oppførte seg «jentete» eller omvendt?
- Finnes det noen måter å oppføre seg "gutteaktig" på, som det er greit at jenter også gjør? Hvilke?
- Finnes det noen måter å oppføre seg "jenteaktig" på, som det er greit at gutter også gjør? Hvilke?
- Hvordan tror dere det ville være å leve som transperson, altså som et annet kjønn enn det man biologisk er født med?
- Hva kan vi gjøre i klassen for at alle skal få lov til å være som de er?

RELEVANS

Øvelsen er relevant for undervisning i flere fag og mål, blant andre:

- Beskrive roller i egen hverdag og undersøke og samtale om forventninger som knytter seg til disse (samfunnskunnskap)
- Samtale om etikk i forbindelse med ulike familiefermer, forholdet mellom kjønnene, ulik kjønnsidentitet og forholdet mellom generasjonene (KRLE)

STEREOTYPIER

Stereotyper er forutinntatte meninger om, eller holdninger til, at alle i en gruppe skal være like. Det er forestillinger eller påstander om individer eller gruppers atferdsmønstre basert på for eksempel kjønn. Stereotyper kan være både positivt og negativt ladet.

Stereotyper er ofte basert på forenklete forestillinger. For eksempel at alle som er heterofile oppfører seg på spesielle måter, eller at alle homofile oppfører seg på andre spesielle måter. Stereotyper sier ikke bare noe om hvordan vi antar at personer som tilhører en viss gruppe er, men også implisitt noe om hvordan vi tror at personer utenfor denne gruppen er.

Alle mennesker har stereotype forestillinger om både seg selv og andre. Stereotyper fungerer som en måte å ordne og forenkle omgivelsene på.

Det er viktig å reflektere over innholdet i stereotyper. Dersom vi ikke er villige til å utfordre innholdet i stereotyper, har de lett for å gå over til å bli fordommer. Det vil si at dersom vi møter en heterofil person som ikke oppfører seg på den måten stereotypen tilsier, bør vi justere innholdet i denne stereotypen. Slik kan vi bidra til å tilpasse eller oppheve stereotyper og unngå at de utvikler seg til fordommer.

Det finnes en del stereotyper som tilsynelatende er positive (for eksempel «menn er flinke med økonomi» eller «alle fra Latin-Amerika har god kroppsrytme»). Reflekterer vi over innholdet, er slike stereotyper ikke nødvendigvis utelukkende positive, verken for dem som er inkludert eller for dem som står utenfor gruppen.

4. KJØNNSTIDEALER

LAG EN REKLAME

MÅL

- Elevene skal kunne gi eksempler på kjønnsidealene som vises i reklamer
- Elevene skal kunne gi eksempler på hvordan omgivelsene kan påvirke vår oppfatning av kjønn og kjønnsroller

FORBEREDELSE

Hver elev skal ta med tre til fem eksemplarer av forskjellige trykte reklamer, moteblader, ungdomsblader eller lignende. Lag kopier av arbeidsarket til øvelsen. Reserver PC-er til gruppene. Snakk gjerne med elevene om kjønnsidealene på forhånd. Arbeidsarket til elevene inneholder en kort beskrivelse av "idealene", som med fordel kan diskuteres før arbeidet med øvelsen settes i gang.

TID OG UTSTYR

TIDSBRUK

1,5 timer

UTSTYR

Arbeidsarket til øvelsen
Motemagasiner, trykte reklamer, ungdomsblader og lignende
Saks, lim og pappkartong
Datamaskiner med bildeprogram

BESKRIVELSE

Underviseren forteller elevene at de gruppevis skal undersøke hvilke kjønnsidealene som vises i reklamer. Deretter skal de jobbe med å lage egne reklamer som utfordrer og bryter med kjønnsidealene.

Før arbeidet starter, skal elevene snakke om hva et «ideal» er, og hvilke eksempler på idealer de kjenner til.

Deretter deler underviseren elevene inn i passe store grupper (maks. fem elever i hver gruppe). Hver gruppe får utlevert arbeidsarket til øvelsen, som inneholder både oppgave 1 og oppgave 2. Elevene skal først jobbe sammen med oppgave 1 i 15–20 minutter. Underviseren hjelper gruppene i arbeidet og sørger for å komme rundt til alle for å høre deres tanker om kjønn og idealer. Når gruppene har fullført oppgave 1 og alle plakatene er ferdige, henges plakatene opp i klasserommet.

Underviseren setter deretter i gang alle gruppene med å jobbe med oppgave 2 på arbeidsarket. Underviseren forteller elevene hvordan de kan lage en reklame i bildeprogrammet på PC-en.

De kan for eksempel skanne, sette inn og redigere bilder fra andre reklamer og sette dem sammen på nye måter. De kan også skrive og sette inn tekst. Gruppene får ca. 30–40 minutter til denne oppgaven.

Deretter skal gruppene presentere reklamen for resten av klassen. Hvis de ikke rekker å bli ferdige med reklamen, må de presentere det de har klart å lage.

Underviseren leder gruppepresentasjonene og stiller spørsmål som:

- Hvordan synes dere at kjønnsidealene i reklamen dere har laget, er forskjellige fra dem vi pleier å se i reklamer?
- Hvordan tror dere at deres reklame ville påvirke dem som skal kjøpe produktet deres?
- Hva liker dere best ved deres egen reklame?

Øvelsen avsluttes med en felles samtale om reklame og påvirkning. Her kan underviseren for eksempel ta med følgende spørsmål:

- Hvordan tror dere reklame påvirker våre forventninger til for eksempel kjønnsroller eller kroppsidealene? Hvordan merker eller ser vi en slik påvirkning?
- Tror dere at reklame påvirker oss mye eller lite?
- Tror dere at dere selv blir påvirket av reklame? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Tror dere at andre blir påvirket av reklame, for eksempel voksne?

Alternativ organisering av øvelsen

Velg eventuelt en annen arbeidsform, for eksempel at elevene jobber individuelt.

TIPS TIL UNDERVISEREN

Hvis det ikke er praktisk mulig for elevene å bruke PC for å lage reklamene i oppgaven, kan reklamene i stedet lages som kollasjer på kartong. Dette kan også være lettere for noen elever, fordi det er den samme arbeidsformen som brukes i begge oppgaver.

RELEVANS

Øvelsen er relevant for undervisning i flere fag og mål, blant andre:

- Beskrive roller i egen hverdag og undersøke og samtale om forventninger som knytter seg til disse (samfunnskunnskap)
- Gi eksempel på hvordan kjønnsroller og seksualitet blir framstilt i ulike medium og diskutere de ulike forventningene det kan skape (samfunnskunnskap)

Denne øvelsen kan også brukes i et tverrfaglig samarbeid der det legges vekt på elevenes utnyttelse av IKT- og mediekunnskaper.

ARBEIDSARK

KJØNNIDEALER

OPPGAVE 1

Se gjennom reklamene dere har tatt med, og finn eksempler på hvilke kjønnsidealer som vises i reklamene. Idealene kan for eksempel dreie seg om hvordan man ser ut, eller hva man gjør.

Klipp ut eksemplene og vis dem frem på en plakat.

OPPGAVE 2

Lag en reklame til et blad eller en avis. Reklamen skal vise kjønn på andre måter enn det vi vanligvis ser. Dere skal bli enige om følgende:

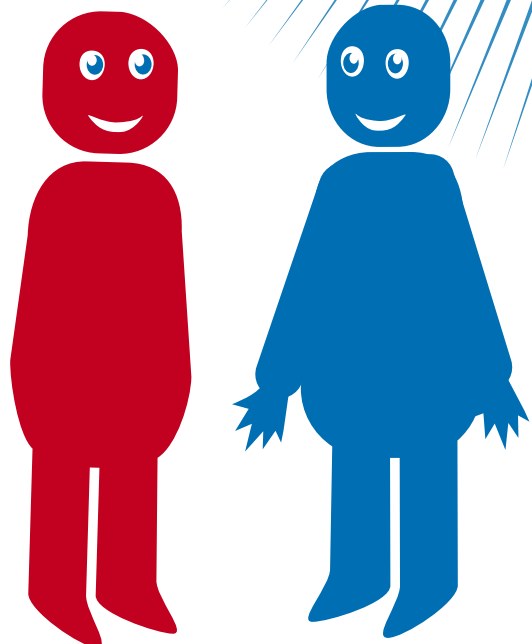
- Hva skal deres reklame selge (produktet)?
- Hvem skal dere selge produktet til (målgruppen)?
- Hvordan skal reklamen vise kjønn på nye eller annerledes måter (form og innhold)?

IDEAL

Et ideal er noe vi streber etter eller ønsker å være i andres øyne, for eksempel når det gjelder utseende, eller hvordan man helst skal være som gutt eller jente (kjønnsideal).

Idealer kan være forskjellige, avhengig av for eksempel hvor man bor i verden, og de forandrer seg over tid. Kroppsidealene for 50 år siden var for eksempel ikke de samme som i dag.

idealer

5. RAMMER FOR KJØNN

GRUPPEARBEID

MÅL

- Elevene skal kunne gi eksempler på normer for kjønn som er dominerende i dagens samfunn
- Elevene skal kunne gi konkrete eksempler på hvordan vi kan bidra til å utvide mulighetene for hvordan vi kan være kjønn

FORBEREDELSE

Arbeidsarket kopieres og deles ut til elevene

BESKRIVELSE

Underviseren forteller elevene at øvelsen handler om å undersøke hvilke forventninger til og begrensninger for kjønnene som finnes i dagens samfunn. Underviseren tegner to store firkanter («rammer») på tavlen/smarttavlen og forklarer at hver ramme er et symbol på forventningene til henholdsvis det mannlige/maskuline («gutterammen») og det kvinnelige/feminine («jenterammen»). I øvelsen skal klassen jobbe med å undersøke hva rammene inneholder.

Etter innledningen deles elevene inn i mindre grupper, og hver gruppe får utlevert et eksemplar av arbeidsarket for øvelsen. De får cirka 15 minutter til å snakke om spørsmålene på arbeidsarket. Elevene velger én person som skal skrive ned stikkord underveis. Underviseren hjelper gruppene i arbeidet og går rundt til alle for å høre på diskusjonen. Deretter samles gruppene, og underviseren hører på én og én gruppe og deres forslag om hva som hører til i de to rammene. Først tas en runde med eksempler på «jenterammen» og deretter en runde med eksempler på «gutterammen». Underviseren skriver elevenes eksempler i rammene på tavlen underveis.

Når rammene er fylt ut, snakker klassen i fellesskap om spørsmålene:

- Hva tenker dere når dere ser ordene i de to rammene?
- Er det forskjell på ordene som står i

«gutterammen» og «jenterammen»? Har ordene for eksempel forskjellig verdi, slik at det ene kjønn virker «bedre», blir mer respektert, er «viktigere» eller «mer verdt» enn det andre?

- Er det mulig å leve opp til alle ordene i rammene?
- Hvilke fordeler og ulemper kan det være hvis vi går utenfor rammene?
- Hvilke fordeler og ulemper kan det være hvis vi ikke holder oss innenfor rammene for det som er forventet?
- Hva skjer med dem som ikke passer inn i boksen?
- Finnes det noen ord som brukes om jenter og gutter som er «utenfor» rammene? Kan disse ordene virke diskriminerende?
- Hvilke typer jenter passer inn, og hvilke type gutter passer inn?
- Tenk over hva vi legger i ordene «guttejente» og «jentegutt». Hva er positivt og hva er negativt med disse ordene? Er det noen forskjell? Hvor tror dere det er slik?
- Hvorfor er det slik at noen egenskaper er «bra» for jenter, men «dårlige» for gutter og omvendt? (f.eks at det er negativt at gutter vil leke med dokker eller ta på seg kjole). Tror dere dette kan påvirke hvilke valgmuligheter vi får, for eksempel når vi skal velge utdanning og jobb?

TID OG UTSTYR

TIDSBRUK
45 minutter

UTSTYR
Arbeidsarket til øvelsen

RELEVANS

Øvelsen er relevant for undervisning i flere fag og mål, blant andre:

- Samtale om kjærlighet og respekt, variasjon i seksuell orientering og samliv og familie og diskutere konsekvenser av manglende respekt for ulikhet (samfunnskunnskap)
- Beskrive roller i egen hverdag og undersøke og samtale om forventninger som knytter seg til disse (samfunnskunnskap)
- Samtale om etikk i forbindelse med ulike familieformer, forholdet mellom kjønnene, ulik kjønnsidentitet og forholdet mellom generasjonene (KRLE)
- Gi eksempler på og reflektere over hvordan språk kan uttrykke og skape holdninger til enkeltindivider og grupper av mennesker (norsk)

Øvelsen er utviklet med inspirasjon fra øvelsen «Gestaltet kjønn» fra det svenske materialet Bryt! (3. utgave), utgitt av RFSL Ungdom 2011. Hele materialet finnes på: www.rfslungdom.se/webbshop/bryt

Underviseren tegner nå en mindre ramme utenom hver av de to rammene. Denne mindre rammen symboliserer det man som gutt eller jente kan gjøre, selv om det ikke er typisk for gutter/jenter.

Dette kan for eksempel være at gutter går med sminke, eller at jenter driver med en typisk «gutteidrett». Elevene snakker sammen i gruppene i tre til fem minutter om det de mener skal stå i disse rammene, og underviseren oppsummerer deretter eksemplene på tavlen.

Øvelsen avsluttes med en felles samtale om rammene:

- Er det noen av ordene som kunne stå i begge rammer? Hvilke?
- Er det noen av ordene som ikke kunne stå i begge rammer? Hvilke? Hva er grunnen til at noen ord kan stå i begge rammene, men at andre ikke kan det?
- Hva ville skjete hvis en person brøt med normene og gjorde noe annet enn det som ble forventet av gutter/jenter? Har dere noen eksempler på hva man kan gjøre for å bryte med "gutte" og "jente"normene? Hvordan ville andre reagere (hjemme, på skolen)?
- Rammene kan virke begrensende på alle mennesker uansett kjønn, fordi vi kanskje ikke får mulighet til å gjøre det vi vil, eller til å være slik vi selv ønsker. Hva kan vi gjøre for å utvide rammene, slik at alle kan være seg selv?

ALTERNATIV ORGANISERING AV ØVELSEN

- Underviseren kan på forhånd lage forslag til ord som elevene kan sette inn i rammene, og elevene kan deretter eventuelt finne på flere selv.
- Vurder om en annen arbeidsform er mer hensiktsmessig, for eksempel at hele klassen jobber sammen, eller at elevene jobber individuelt.

TIPS TIL UNDERVISEREN

Før man undersøker og diskuterer kjønnsnormer, kan det være en god idé å snakke om normer generelt, og å bruke eksempler som elevene har lett for å forholde seg til. Dette kan være for eksempel normer for å spise, hvordan man sitter i klassen eller hvordan de fleste bygninger ikke er tilpasset bruk for mennesker med funksjonsnedsettelse. Slik kan man også snakke om hvordan normer kan være begrensende for dem som faller utenfor.

I siste del av øvelsen kan poenget med å utvide rammene understrekes visuelt ved at rammene på tavlen viskes ut, og bare ordene står igjen. Hvis det er elever i klassen som

faller utenfor «kjønnsrammene» med utseendet sitt eller væremåten sin, er det viktig å tenke på at elevene ikke skal føle seg uthengt i forbindelse med øvelsen. Underviseren kan eventuelt sørge for at dette brukes positivt, ved å vise at det nettopp er mulig å bryte rammene, eller at rammene akkurat i deres klasse er mindre begrensende enn i samfunnet generelt. Hvis øvelsen gjøres i norsktimene, kan den være et opplegg til en individuell skriftlig oppgave. Elevene kan skrive en fortelling om en gutt eller en jente som gjør noe annet enn det som forventes av kjønn.

NORMER

Normer kan beskrives som «uskrevne regler» som sier noe om hvordan noe eller noen «skal» eller «bør» være. Vi kan også si at normer er det som oppfattes som «vanlig», «normalt» eller «passende». For eksempel er forventninger til hvordan en person skal oppføre seg ofte knyttet til normer.

Normer kan variere med tid og sted. For eksempel var det andre normer i Norge for bare en generasjon tilbake. Normer varierer også fra samfunn til samfunn og kan være forskjellige innad i ulike vennegrupper. Det vi dag oppfatter som «vanlig», vil sannsynligvis endre seg, og kan oppfattes som helt uvanlig andre steder i verden. Samtidig kan det oppleves som om enkelte normer er umulige å endre. Det er viktig å være klar over at det går an å gjøre noe med normer vi ikke liker, og med normer som kan være ekskluderende og begrensende for enkeltpersoner. Normer og forventninger til kjønn, altså kjønnsroller, er et eksempel på normer som kan forandres.

Å ha et normkritisk perspektiv innebærer at man i undervisningen forholder seg kritisk til gjengse normer for blant annet kjønnsroller, kroppsidealer, seksualitet, sex og familieliv. Denne tilnærmingen kan synliggjøre hvordan enkelte normer kan bidra til diskriminering og til begrensnings av handlingsfrihet.

ARBEIDSARK

RAMMER FOR KJØNN

KJØNN I SAMFUNNET

Diskuter spørsmålene på arket i gruppen.
Velg én person som skal notere underveis.

At noe er *maskulint* er en annen måte å si at noe er «mandig» eller «guttete» på.

At noe er *feminint* er en annen måte å si at noe er «kvinnelig» eller «jentete» på.

Hva oppfattes som maskulint i vårt samfunn?

Hvordan skal jenter/kvinner oppføre seg og se ut i vårt samfunn?

Hva oppfattes som feminint i vårt samfunn?

Hvilke forventninger er det til hvordan homofile og lesbiske skal oppføre seg og se ut?

Hvordan skal gutter/menn oppføre seg og se ut i vårt samfunn?

Er det noen forskjell på status (hva som er verdifullt eller viktig) når det gjelder maskulinitet og feminitet?
-----

6. KJØNN PÅ MANGE MÅTER

UTFORMING AV BILDER

MÅL

- Elevene skal kunne forklare hvordan kjønn handler om både biologi, identitet og uttrykk
- Elevene skal komme med forslag til hvordan eksisterende kjønnsroller kan utvides

FORBEREDELSE

Arbeidsarket til øvelsen kopieres og deles ut til elevene.

Elevene skal ta med ukeblader og aviser.

Ta eventuelt med et bilde av coveret på Lady Gagas singel «You and I» og bilder av pop/rockbandet Tokio Hotel.

TID OG UTSTYR

TIDSBRUK

1,5 timer

UTSTYR

Arbeidsarket til øvelsen

Papp i størrelse A2

Aviser, ukeblader, saks, lim

Datamaskiner med internettilkobling og mulighet for å skrive ut

BESKRIVELSE

Del ut arbeidsarket for øvelsen. Les innledningsteksten og gjennomgå definisjonene av biologisk kjønn, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Du kan for eksempel bruke bildet av Lady Gaga fra «You and I», der hun leker med kjønnsuttrykk, og bilder av Tokio Hotel, der vokalistene Bill Kaulitz ofte bryter kjønnsnormene med valg av klær og bruk av sminke. Be elevene gi eksempler på andre kjente personer som på samme måte viser hvordan kjønn kan uttrykkes på mange måter. Deretter skal elevene lage bilder med tittelen «Kjønn på mange måter». Elevene får en time til å lage bildene, og deretter er det felles fremvisning. Gruppene går da rundt og ser på hverandres bilder og diskuterer sine tanker om kjønn.

personer som gjør noe annet enn det som forventes av deres kjønn?

- Hvilken betydning tror dere det har for unge å møte andre eller se kjendiser som uttrykker kjønn på forskjellige måter?
- Hvilke reaksjoner tror dere en person som kom på skolen og så ut som Bill Kaulitz eller Lady Gaga hadde fått?
- Hva kan vi gjøre for å sikre at vi behandler alle likt, uansett hvilke måter de opplever eller uttrykker kjønn på?

Avslutningsvis leder underviseren en dialog om begrepet kjønn på bakgrunn av bildene de har laget. Underviseren kan ta utgangspunkt i følgende spørsmål:

- Hvilke tanker rundt det å være gutt eller jente fikk dere ved å jobbe med bildene?
- Hvilke forventninger til det å være gutt eller jente kjenner dere til?
- Hva kan vi gjøre for å bryte disse forventningene?
- Kan dere gi eksempler på noen kjente

TIPS TIL UNDERVISEREN

Vær oppmerksom på at øvelsen og diskusjonen kan være følsom hvis det i klassen er en stereotypisk oppfatning av kjønn og en hard tone overfor elever som kanskje ikke passer inn i klassens gjengse kjønnsnormer.

Hold også fast på øvelsens hovedpoeng om at kjønn er et vidt begrep, og at vi har rett til å oppleve og å uttrykke kjønn på mange måter.

Fortsetter på neste side ...

... fortsettelse fra forrige side

RELEVANS

Øvelsen er relevant for undervisning i flere fag og mål, blant andre:

- Samtale om kjærlighet og respekt, variasjon i seksuell orientering og samliv og familie og diskutere konsekvenser av manglende respekt for ulikhet (samfunnskunnskap)
- Forklare hva som skjer under puberteten og samtale om ulik kjønnsidentitet og variasjon i seksuell orientering (naturfag)
- Beskrive roller i egen hverdag og undersøke og samtale om forventninger som knytter seg til disse (samfunnskunnskap)
- Samtale om etikk i forbindelse med ulike familieformer, forholdet mellom kjønnene, ulik kjønnsidentitet og forholdet mellom generasjonene (KRLE)

Øvelsen kan også organiseres slik at det legges vekt på kunnskap og ferdigheter rundt media og IKT.

Send gjerne inn resultatet av arbeidet med bildene til Uke 6, så publiserer vi bildene på Uke 6-hjemmesiden.

Send elektroniske bidrag til: uke6@uke6.no
eller andre formater per post til:
Sex og Politikk, Christian Kroghs gate 34, 0186 Oslo

Skriv gjerne om dere ønsker at navnet på skolen/klassestrinn skal publiseres, eller om dere vil være anonyme.

ALTERNATIV ORGANISERING AV ØVELSEN

Kreative oppgaver som denne er en god mulighet for elevene til å uttrykke seg på andre måter enn skriftlig og muntlig.

Før øvelsen settes i gang, kan du vurdere følgende:

- Hvilken betydning har det for elevenes syn på kjønn og kjønnsroller hvis det for eksempel er mange flere gutter enn jenter i klassen?
- Er en annen arbeidsform mer hensiktsmessig, for eksempel at elevene jobber hver for seg?
- Før man starter arbeidet med øvelsen forklares begreper som «identitet» og lignende
- Formuler eventuelt andre spørsmål enn de som er foreslått til øvelsen hvis dette er mest hensiktsmessig for elevene
- Pass ekstra godt på at ikke enkelte elever blir trukket frem som eksempler

ARBEIDSARK

BILDEDESIGN

Kanskje tenker du at kjønn handler om hvorvidt man er født med guttekropp eller jentekropp, men kjønn dreier seg om mye mer. Kjønn handler både om biologi, hvilket kjønn vi opplever oss som, og om måten vi uttrykker kjønn på – for eksempel gjennom hva slags klær vi bruker. Man kan for eksempel være født med guttekropp, føle seg som en gutt og kle seg som en gutt. Men man kan også være født med guttekropp og føle seg som en jente, eller man kan være født med jentekropp og bruke klær som andre mener er gutteklær. Noen opplever seg verken som gutt eller som jente.

Dette betyr at det går an å være og uttrykke kjønn på mange måter. Vi har selv rett til å velge hvem vi vil være, og hvordan vi skal uttrykke vår identitet. Samtidig har samfunnet visse rammer for hva som er akseptert, og dette påvirker alle i større eller mindre grad.

Biologisk kjønn:

Handler om hvordan kroppen ser ut, og hvilke hormoner man har. Biologisk kjønn defineres ut fra indre og ytre kjønnsorganer, kjønnskromosomer og hormoner.

Kjønnsidentitet:

Handler om egen opplevelse av kjønn. Kjønnsidentiteten påvirker hvordan vi uttrykker kjønn, og vår egen opplevelse av kjønn og kjønnsroller. De fleste identifiserer seg med det kjønn som defineres når de blir født, men ikke alle. Forventninger og normer rundt kjønn som vi møter i familien, miljøet og/eller samfunnet vi vokser opp i, bidrar til å påvirke vår egen opplevelse av kjønn og kjønnsroller.

Kjønnsuttrykk:

Handler om hvordan vi uttrykker kjønn. Vi kan for eksempel uttrykke kjønn gjennom klær, frisyre, kroppsholdning, stemme eller bruk av sminke. Hvordan vi forholder oss til og uttrykker kjønn, varierer fra person til person. Noen velger å ha et kjønnsuttrykk som bryter med normene for hvordan jenter og gutter skal se ut.

Androgyn:

Refererer til kombinasjonen av maskuline og feminine uttrykk og egenskaper. Dette kan være i mote, identitet og livsstil. I dag brukes androgyn i dagligtale ofte for å beskrive mennesker med et kjønnsuttrykk som er verken tradisjonelt maskulint eller tradisjonelt feminint.

GRUPPEARBEID

Lag et bilde med tittelen «Kjønn på mange måter». Finn bilder, illustrasjoner, overskrifter og sitater i aviser, ukeblader og på Internett, som sier noe om hvordan kjønn kan uttrykkes på mange måter. Dere kan også lage egne bilder av hvordan kjønn kan blandes på tvers av biologisk kjønn, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, ved for eksempel å bytte rundt på mannskropper og kvinnekropper i reklamer.

Skriv ned spørsmål og tanker om kjønn som eventuelt dukker opp når dere lager bildene, og presenter dem for resten av klassen når dere viser frem det ferdige bildet.

7. DILEMMAER OM KJØNN

FIRE HJØRNER

MÅL

- Elevene skal kunne ta stilling til normer og stereotyper knyttet til kjønn
- Elevene skal få diskutere hvordan man kan utvide handlingsmulighetene og utfordre begrensninger som er knyttet til kjønnsroller

FORBEREDELSE

Ingen

BESKRIVELSE

Underviseren begynner med å presentere arbeidsformen for klassen. Elevene skal vite at:

- øvelsen handler om å ta stilling – også når vi er i tvil
- målet ikke er å bli enige, men å undersøke forskjellige standpunkter
- vi skal respektere hverandres vurderinger

Underviseren presenterer elevene for et spørsmål som innebærer et dilemma, samt fire mulige svar som de skal ta stilling til. Hvert hjørne av klasserommet representerer et svaralternativ.

Underviseren stiller seg i det konkrete hjørnet når svaret leses opp.

Når alle svarene er lest opp, plasserer elevene seg i det hjørnet som de synes beskriver det beste svaralternativet. Hjørnet «andre muligheter» skal brukes av elever som ikke synes at de tre andre svarene er gode, men som selv har forslag til noen andre løsninger.

Når alle har plassert seg i et hjørne, skal elevene i hvert hjørne snakke sammen i mindre grupper på to til tre personer. Elevene i gruppen skal bli enige om hvorfor denne svarmuligheten er den beste, og hvilke fordeler og ulemper det er ved å velge dette svaret.

Deretter «intervjuer» underviseren de forskjellige gruppene om deres overveielser. Alle grupper skal oppfordres til å snakke, men ingen skal tvinges til å si noe – det er ok å melde pass.

Når argumentene er hørt, kan underviseren spørre om det er noen av elevene som har skiftet mening etter å ha hørt de andre svarene. Hvis det er det, kan de få lov til å flytte seg til et annet hjørne – og eventuelt fortelle om hva det var som fikk dem til å forandre mening. Deretter kan øvelsen fortsette med neste dilemma.

Dilemmaene henger sammen i par, slik at dilemmaene A og B samt dilemmaene C og D representerer det samme temaet med henholdsvis en gutt og en jente som utgangspunkt.

I arbeidet med denne øvelsen er det et viktig poeng at det i samfunnet er forskjellige rammer for å være gutt og for å være jente. I dilemmaene A og B er det et vesentlig poeng at det ofte er enklere for en jente å gå i bukser og være «guttejente», enn det er for en gutt å gå i kjole og være «jentete gutt». Gutten kan i større grad risikere å bli ertet og utstøtt. Hvorfor er dette forskjellig? I dilemmaene C og D er poenget at gutter ofte har «lov til» å kysse med flere, uten å bli stemplet som «billige». Hvis jenter gjør det samme, risikerer de derimot å bli ertet og utstøtt. Hvorfor er dette forskjellig?

Ta en felles oppsummering etter hvert par (dilemmaene A og B, og dilemmaene C og D).

Underviseren kan ta utgangspunkt i følgende spørsmål:

- Var det forskjell på måten dere svarte på i de to dilemmaene? Hvorfor/ hvorfor ikke?

TID OG UTSTYR

TIDSBRUK

Ca. 15 minutter per dilemma

UTSTYR

Ingen (se eventuelt forslag om artikkel til supplerende undervisning i «Tips til underviseren»)

TIPS TIL UNDERVISEREN

La eventuelt elevene selv finne på fire-hjørner-øvelser for hverandre, der de bruker eksempler på dilemmaer om kjønn som de mener ungdom ofte støter på.

Som oppfølging av øvelsen kan elevene med fordel lese artikkelen «Å bli anerkjent av foreldrene sine». Den handler blant annet om hvordan en jente bryter med normene i sitt valg av konfirmasjonsklær, og viktigheten av å bli anerkjent av foreldrene i forbindelse med slike valg. Artikkelen finnes som arbeidsark til øvelsen.

- Tror dere andre barn og unge ville svart det samme som dere gjorde?
- Hvilke kjønnsnormer og -stereotyper handler dilemmaene om?
- Hvis dette var sanne historier, hvilke valg tror dere de to personene ville ta?
- Hvilke andre dilemmaer knyttet til kjønn mener dere at barn og unge opplever?

[Fortsetter på neste side ...](#)

... fortsettelse fra forrige side

Dilemma A:

Storesøsteren til Anna skal konfirmeres, og Anna har bestemt seg for at hun vil gå i langbukser. Hun går aldri i kjole, og hun føler seg mest vel i bukser. Da hun forteller dette til foreldrene, sier de at det vil de aldri gi henne lov til. De mener at når man er jente, skal man gå i kjole ved slike høytidelige anledninger. De synes også at det er ganske pinlig overfor familien hvis Anna går annerledes kledd enn alle de andre jentene i selskapet.

Hva bør Anna gjøre?

- 1) Anna skal holde fast på at hun vil gå i bukser.
- 2) Anna må godta at foreldrene har bestemt at hun skal gå i kjole.
- 3) Anna må begynne å bruke kjole allerede nå, slik at hun blir vant til det.
- 4) Andre muligheter

Dilemma B:

Storesøsteren til Mathias skal konfirmeres, og Mathias har bestemt seg for at han vil gå i kjole i selskapet. Mathias har ofte lurt på hvorfor gutter alltid må bruke bukser og se nesten like ut når de pynter seg for høytidelige anledninger. Denne tradisjonen er han fast bestemt på å bryte. Foreldrene er imidlertid av en annen mening. De vil ikke gå med på at han skal gå i kjole. De er redde for at han vil bli ertet, og de synes også at det er ganske pinlig overfor familien.

Hva bør Mathias gjøre?

- 1) Mathias skal holde fast på at han vil gå i kjole.
- 2) Mathias må høre på foreldrene og droppe planen om å gå i kjole.
- 3) Mathias må prøve å overtale flere gutter som er invitert til konfirmasjonen, til å gå i kjole.
- 4) Andre muligheter.

ALTERNATIV ORGANISERING AV ØVELSEN

- Hjelp elevene ved på forhånd å ha formulert noen forslag til fordeler og ulemper ved de forskjellige svarene for hvert enkelt dilemma.
- Finn andre dilemmaer som er mer direkte rettet mot problematikk som er relevant for klassen.
- Begreper som «stereotypisk» og lignende forklares før arbeidet settes i gang.
- Hvilken betydning har det for elevenes syn på kjønn og kjønnsroller hvis det for eksempel er mange flere gutter enn jenter i klassen? Dersom det er stor forskjell i antall gutter og jenter i klassen, kan dere gjerne diskutere litt rundt dette i forbindelse med øvelsen.

Dilemma C:

Fatimah har kysset med ganske mange de siste månedene. Nå er hun litt bekymret for at de andre skal begynne å snakke negativt om henne fordi hun kysser med så mange.

Hva bør Fatimah gjøre?

- 1) Fatimah bør slutte å kysse så mange i tilfelle noen begynner å snakke om det.
- 2) Fatimah bør fortsette å kysse med så mange hun vil, og ikke bry seg om hva andre mener.
- 3) Fatimah bør heller finne seg en kjæreste å kysse med, enn å kysse med mange forskjellige.
- 4) Andre muligheter.

Dilemma D:

Thomas har kysset med ganske mange de siste månedene. Nå er han litt bekymret for at de andre skal begynne å snakke negativt om ham fordi han kysser med så mange.

Hva bør Thomas gjøre?

- 1) Thomas bør slutte å kysse så mange i tilfelle noen begynner å snakke om det.
- 2) Thomas bør fortsette å kysse med så mange han vil, og ikke bry seg om hva andre mener.
- 3) Thomas bør heller finne seg en kjæreste å kysse med, enn å kysse med mange forskjellige.
- 4) Andre muligheter.

RELEVANS

Øvelsen er relevant for undervisning i flere fag og mål, blant andre:

- Samtale om kjærlighet og respekt, variasjon i seksuell orientering og samliv og familie og diskutere konsekvenser av manglende respekt for ulikhet (samfunnskunnskap)
- Beskrive roller i egen hverdag og undersøke og samtale om forventninger som knytter seg til disse (samfunnskunnskap)
- Samtale om etikk i forbindelse med ulike familieformer, forholdet mellom kjønnene, ulik kjønnsidentitet og forholdet mellom generasjonene (KRLE)

ARBEIDSARK

DILEMMAER OM KJØNN

Å BLI ANERKJENT AV FORELDRENE SINE

Det finnes bilder av meg i kjole i familiealbumet, men ikke mange. Så snart jeg lærte å si hva jeg mente, fortalte jeg moren min at jeg ikke likte å bruke kjole. Jeg følte meg ikke komfortabel, og dessuten syntes jeg at kjole var et utrolig tåpelig plagg når du skal leke indianer og cowboy, sjørøver eller soldat.

Det lange håret mitt forsvant sammen med kjolen. Det meste av barndommen lignet jeg på en gutt og ble svært ofte tatt for å være gutt. Det var ikke alltid like morsomt, for eksempel når jentene i garderoben på svømmehallen skrek når jeg kom inn, eller når en bil kjørte opp ved siden av meg og passasjerene stakk hodet ut av vinduene og spurte om jeg var gutt eller jente. Slike episoder gjorde meg flau. Jeg gjorde det ikke for å få oppmerksomhet, men alternativet, nemlig å kle seg feminint, var egentlig aldri aktuelt for meg. Jeg var en typisk guttejente, lekte bare med «gutteleker» – yndlingslekene mine var sjørøver-actionmen – jeg spilte fotball og trommer og ville bare sykle på guttesykler. Da alle jentene i klassen sydde lilla nattkjoler i håndarbeidstimen, sydde jeg en fotballshorts. Jeg ble konfirmert i et par hvite jeans, en hvit skjorte og – syntes jeg selv – et par fine, hvite Adidas tennissko. Mor var veldig fornøyd med konfirmasjonsklærne mine. Nå og da kommenterte mor at det ville vært fint om jeg kunne kle meg litt mer feminint. Men foreldrene mine lot meg stort sett bruke de klærne og lekene jeg selv ville. De har aldri presset meg til å bruke kjole eller prøvde å endre min forkjærlighet for å se ut som en gutt. Mor tok det alltid på strak arm og korrigerste stille og rolig butikkmedarbeidere i diverse klesbutikker som omtalte meg som «han», med et «Det er en jente».

Slik har historien hatt betydning for meg og livet mitt:

Foreldrene mine lot meg få lov til å være meg selv, og det er jeg takknemlig for. Jeg håper at jeg kan gi denne gaven videre til min egen datter.

8. KJØNN, ARBEIDSLIV OG LIKESTILLING

FILM OG REFLEKSJON

MÅL

- Elevene skal diskutere oppfatninger og holdninger til kjønn og kjønnsroller i forbindelse med utdanning og valg av yrke
- Elevene skal reflektere over muligheter og begrensninger relatert til kjønn og likestilling

FORBEREDELSE

Det anbefales at underviseren ser filmen i forkant.

Filmen "Barn og yrkesvalg" finner du på ressursidene til NRK skole (<http://www.nrk.no/skole/klippdetalj?topic=nrk:klipp/274875>).

TID OG UTSTYR

TIDSBRUK
30 minutter-1 time

UTSTYR
Datamaskin med internett-
forbindelse
Smartboard/projektor

BESKRIVELSE

Øvelsen består av to deler. I den ene delen gjør elevene undersøkende arbeid om tematikken. I den andre delen ser de en kort video og diskuterer budskapet i denne. Underviser kan selv velge om klassen skal gjøre begge eller bare én av delene i øvelsen.

1) I arbeidet med den undersøkende delen skal elevene finne relevant informasjon om tematikken. Elevene får ca. 15 minutter til å undersøke temaene. Elevene kan med fordel jobbe i grupper.

Fortell elevene at de skal undersøke følgende:

- Er det noen forskjeller i hvilken utdanning gutter og jenter velger?
- Er det noen forskjeller på hvilke typer jobber menn og kvinner har?
- Er det noen forskjeller på hvor mye kvinner og menn tjener?

Når gruppene er ferdige, leder underviseren en felles diskusjon i klassen. Underviseren kan stille oppfølgingsspørsmål, for eksempel:

- Hva tror dere er grunnene til at det er forskjeller?
- Tror dere dette kommer til å endre seg?
- Fant dere noen yrker der dere ble overrasket over kjønnsfordelingen? Fant

dere noen dere ikke ble overrasket over?

- Har det egentlig noe å si at det er forskjeller? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Finnes det yrker som bare passer for menn, eller som bare passer for kvinner?
- Har dere noen gode forslag til hva som kan bidra til mindre forskjeller mellom kjønnene når det gjelder valg av utdanning og jobb?

2) Underviser forteller elevene at de nå skal se en kort video som handler om kjønn og yrkesvalg. Filmen er hentet fra ressursidene til [NRK skole](#). I denne videoen får man høre hva gutter og jenter svarte da de ble intervjuet om yrkesvalg i henholdsvis 1976 og 2001.

Underviseren viser filmen for klassen. Etter filmen reflekterer elevene rundt budskapet i filmen i fellesskap. Under er forslag til oppfølgingsspørsmål.

TIPS TIL UNDERVISEREN

Det kan være nyttig å tenke over at kjønn kan ha betydning for noens utdannings- og yrkesvalg, selv om det er en stund til elevene i 7. eller 8. klasse skal gjøre dette selv.

Dersom undervisere med elever på 8. trinn ønsker å jobbe videre med kjønn, forventninger og likestilling, kan dere vurdere å bruke øvelse 9 «Forventninger, kjønn og likestilling» i temamateriellet «Kjønn – betyr det noe?» for 9.–10. trinn.

Øvelsen består av fire filmer med temaene «kjønnsroller og likestilling i familien», «utdanningsvalg og (det kjønnsdelte) arbeidsliv», «kjønn og familieliv/foreldreskap» og «likestilling, makt og kjønnsfordeling i arbeidslivet». Filmene er et samarbeidsprosjekt mellom Snøball film, Kunnskapsdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Fortsetter på neste side ...

... fortsettelse fra forrige side

«Barn og yrkesvalg»

Varighet: 2,46 minutter

- Er det noen forskjeller på hva barn svarte i 1976 og i 2001?
- Tror dere barn og unge ville svart annerledes i dag?
- Tror dere det er forskjell på hvilke yrker som var typiske kvinne- og mannsyrker i 1971, og hvilke som er det i dag? Hva har forandret seg? Hva har ikke forandret seg?
- Hva tror dere påvirker unge i valget av utdanning og yrke?
- Finnes det utdannelser og yrker som bare passer for kvinner, eller som bare passer for menn?
- Har dere noen gode forslag til hva som kan gjøres for at gutter og jenter skal velge mer likt når de velger utdanning og yrke?

Regjeringen jobber for å bekjempe all diskriminering og for å sikre kvinner og menn reell likestilling gjennom lik fordeling av goder, ansvar og makt. Mye av ansvaret for likestillingsarbeidet ligger hos Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Innenfor likestillingsfeltet har Regjeringen blant annet som mål at «at flere yrker og stillinger skal ha en jevnere kjønnsbalanse» og en «jevnere kjønnsbalanse innen all utdanning». Det norske arbeidsmarkedet er et av de mest kjønnssegregerte i Europa.

Som oppfølgende arbeid til øvelsen kan klassen diskutere gode tips og ideer til hvordan valg av utdanning og valg av yrke kan bli mer balansert.

Send gjerne inn forslagene i form av stikkord, tekst, gruppearbeid, film, presentasjon, brev eller lignende til uke6@uke6.no, så sender vi dette videre til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).

RELEVANS

Øvelsen er relevant for undervisning i flere fag og mål, blant andre:

- Beskrive utviklingen i levekårene for kvinner og menn og utviklingen av likestilling i Norge (historie)
- Beskrive roller i egen hverdag og undersøke og samtale om forventninger som knytter seg til disse (samfunnskunnskap)
- Samtale om etikk i forbindelse med ulike familieformer, forholdet mellom kjønnene, ulik kjønnsidentitet og forholdet mellom generasjonene (KRLE)

9. LANDET PÅ GENUS

BESLUTNINGSSPILL

MÅL

- Elevene skal få diskutere handlingsmuligheter for å motvirke diskriminering på grunn av kjønn og seksualitet
- Elevene skal kunne gi eksempler på barn og unges rettigheter knyttet til kjønn og seksualitet

FORBEREDELSE

Arbeidsarkene kopieres.

Arbeidsark med historien, spillet og spillereglene kopieres til hver gruppe.

Et spillebrett og et ark med beslutningskort kopieres til hver gruppe.

Et vurderingsskjema med oppfølgingsøvelse kopieres til hver elev.

Det anbefales at underviseren har orientert seg i spillereglene og beslutningskortene før spillet begynner.

BESKRIVELSE

Del inn elevene i grupper, og del ut arbeidsark A (med historien, spillet og spillereglene) og arbeidsark D (med spillebrettet) til hver gruppe. Gå gjennom historien i fellesskap, og forklar elevene at de nå i grupper skal spille barn og unge som har nødlandet på planeten Genus. Snakk gjerne med elevene om ordet Genus, og betydningen av dette (se egen tekstboks).

Noen av beslutningene som skal tas i spillet referer til unge som er noe eldre enn elever på 7.-8. trinn. Dette kan være med på å øke elevenes bevissthet om hva slags rolle de ønsker at kjønn skal spille i det samfunnet de vokser opp i, og vise at de har mulighet til å påvirke dette. Spillereglene kan gjennomgås i fellesskap eller i gruppene.

Del ut arbeidsark B (med beslutningskortene). Elevene skal nå klippe ut kortene uten å lese teksten. Hvert kort har et nummer som svarer til et felt på spillebrettet. Kortene legges med teksten ned.

Når gruppene har gjennomført spilllets åtte beslutninger, får de utlevert et vurderingsskjema (arbeidsark C), som forteller gruppen hva som kjennetegner det

samfunnet de har dannet på Genus. Det er viktig at gruppene ikke får kjennskap til grupperingene på arbeidsark C før de har gjennomført spillet. Vent derfor med å dele ut dette arbeidsarket.

En helt sentral del av spillet er at elevene deretter skal forberede en kort presentasjon, der de forteller om sine argumenter for valgene de har gjort, og hvilke tanker rundt kjønn og seksualitet

Fortsetter på neste side ...

TID OG UTSTYR

TIDSBRUK

1-1,5 timer

UTSTYR

Arbeidsarkene A, B, C og D til øvelsen

Saks, papir og penn til hver gruppe

GENUS

Genus er et svensk ord som stammer fra det engelske ordet gender.

Genus referer til sosialt konstruerte roller, atferd, interesser og egenskaper som i et samfunn anses som «passende» for menn og kvinner.

På norsk har vi ikke noe tilsvarende ord, men bruker i stedet sosialt kjønn.

Kilde: WHO

www.who.int/gender/whatisgender/en/

Dersom klassen ikke tidligere har arbeidet med de seksuelle rettighetene, er det viktig å orientere elevene om at de seksuelle rettighetene er en rekke rettigheter som tar utgangspunkt i Verdenserklæringen om menneskerettigheter samt Barnekonvensjonen.

Dere kan lese mer om de seksuelle rettighetene på www.sexopolitikk.no, og forenklet i Sexikon på www.sexfordeg.no.

... fortsettelse fra forrige side

de har gjort seg i løpet av spillet. Denne øvelsen står på arbeidsark C (med vurderingsskjemaet).

I tillegg skal elevene ta stilling til hvilke seksuelle rettigheter som er knyttet til de enkelte beslutningene fra beslutningskortene, og velge en beslutning som de setter i et større perspektiv og knytter til et aktuelt eller et tenkt samfunnseksempel.

Etter gruppepresentasjonen kan man oppsummere i fellesskap. Underviseren kan ta utgangspunkt i følgende spørsmål:

- Hva tenker dere om forholdet mellom rettigheter og plikter ut ifra beskrivelsen av de seksuelle rettighetene?
- Hvordan kan et samfunn bli utrygt hvis det ikke er rom for å være forskjellig?
- Hva tror dere skjer om ingen jobber for å forebygge at noen blir diskriminert?
- Hvordan kan de seksuelle rettighetene bidra til å motvirke diskriminering basert på kjønn og seksualitet?
- Hva kan dere gjøre for å være med på å motvirke at noen blir diskriminert på grunn av kjønn og seksualitet?
- Hva kan dere gjøre hvis dere blir klar over at noen blir utsatt for diskriminering på grunn av kjønn og seksualitet?

Når elevene tar beslutninger i spillet, vil det kanskje være en tendens til at de tar politisk korrekte beslutninger. Underviseren kan derfor utfordre elevene ved å stille utdypende spørsmål til valgene deres mens de spiller. Det er naturligvis viktig å skille mellom valgene som tas i det fiktive spillet, og tanker basert på eksempler fra virkeligheten.

RELEVANS

Øvelsen er relevant for undervisning i flere fag og mål, blant andre:

- Samtale om kjærlighet og respekt, variasjon i seksuell orientering og samliv og familie og diskutere konsekvenser av manglende respekt for ulikheter (samfunnskunnskap)
- Beskrive roller i egen hverdag og undersøke og samtale om forventninger som knytter seg til disse (samfunnskunnskap)
- Forklare hva som skjer under puberteten og samtale om ulik kjønnsidentitet og variasjon i seksuell orientering (naturfag)
- Samtale om etikk i forbindelse med ulike familieformer, forholdet mellom kjønnene, ulik kjønnsidentitet og forholdet mellom generasjonene (KRLE)
- Gi eksempler på og reflektere over hvordan språk kan uttrykke og skape holdninger til enkeltindivider og grupper av mennesker (norsk)

Øvelsen egner seg også godt som grunnlag for tverrfaglig arbeid om menneskerettigheter.

Øvelsen er utviklet med inspirasjon fra øvelsen "New Citizens" I Your Rights and Responsibilities, Volume 1:KS3, Citizenship Foundation, London, 2002.

ALTERNATIV ORGANISERING AV ØVELSEN

- Spillet kan spilles med hele gruppen samlet, og underviseren kan eventuelt lese høyt og hjelpe til med forståelsen av reglene og spørsmålene.
- I begynnelsen av øvelsen kan begreper som «diskriminering» og lignende forklares.
- Underviseren kan hjelpe elevene ved på forhånd å ha formulert noen forslag til fordeler og ulemper ved de forskjellige svaralternativene på hvert enkelt kort.
- I stedet for at elevene holder presentasjoner, kan underviseren velge å oppsummere i fellesskap til slutt.

ARBEIDSARK A

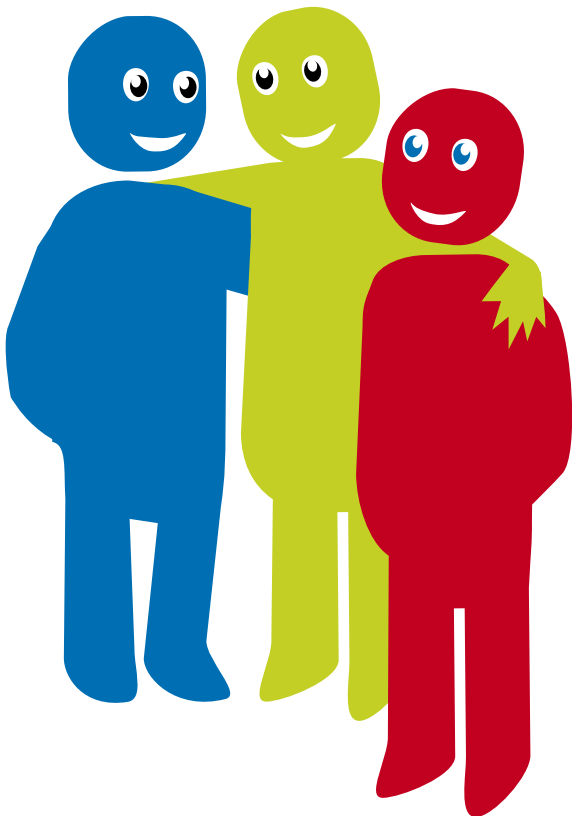
LANDET PÅ GENUS

HISTORIEN

Året er 2060. Flere romfartøy er på vei hjem fra en nyoppdaget feriegalakse. Romfartøyene har til sammen over 200 barn og unge om bord. Plutselig kommer romfartøyene inn i voldsom romturbulens og må nødlande på en øde planet. Det meste av bagasjen blir ødelagt i landingen, men ingen personer blir skadet.

Det viser seg at motorene på alle fartøyene er ødelagt. Det er ingen kommunikasjonsmuligheter til Jorden, og ungdommene må forberede seg på å bli på planeten i lang tid.

Gruppen velger å kalle øya Genus. I begynnelsen er stemningen god på Genus, men etter hvert oppstår det en rekke utfordringer som gruppen må takle i fellesskap, slik at samfunnet på Genus kan fungere.

SPILLET OG SPILLEREGLENE

Det spilles i grupper på 4–5 elever.

Forestill dere at dere er gruppen med barn og unge som har landet på planeten Genus. Under oppholdet treffer dere på en rekke utfordringer som handler om kjønn og seksualitet. Dette må dere håndtere sammen. Det viser seg at oppholdet kommer til å vare i to år, og i mellomtiden danner dere et eget lite samfunn på Genus. De to årene er representert med åtte felt på spillebrettet. Når dere har kommet gjennom de åtte feltene, har det altså gått to år.

Dere skal bruke et spillebrett, åtte beslutningskort, et papirark og en kulepenn.

1. Legg beslutningskortene i riktig rekkefølge med teksten ned. Hvert felt på spillebrettet har et beslutningskort som hører til.
2. Bytt på å trekke beslutningskort og å lese spørsmålet på kortet høyt (ett kort av gangen). På hvert kort står det to alternative løsninger, A og B. Hvis dere velger A, skriver dere A i det feltet som tilsvarer spørsmålsnummeret på spillebrettet. Velger dere B, skriver dere B i feltet som tilsvarer spørsmålsnummeret. For hvert valg dere tar, skal dere skrive ned argumentet for hvorfor dere tok nettopp denne beslutningen. Dette er en viktig del av spillet og skal brukes i en presentasjon senere. Fortsett til dere har tatt stilling til alle de åtte spørsmålene, slik at dere til slutt har skrevet A eller B i alle feltene på spillebrettet.
3. Når dere har kommet gjennom alle de åtte beslutningsskortene, teller dere hvor mange A-er og hvor mange B-er dere har skrevet ned.
4. Få et vurderingskort hos underviseren. På kortet kan dere lese hva som kjennetegner det samfunnet dere har bygd opp på Genus i løpet av de to årene dere har vært der.
5. Til slutt forbereder dere en presentasjon av spillet med utgangspunkt i oppgaven som står på vurderingsskjemaet dere har fått utdelt.

ARBEIDSARK B

BESLUTNINGSKORT

1.

Da dere landet på planeten Genus, bestemte dere at jentene skulle gå barbent, og at alle skoene skulle fordeles blant guttene. Beslutningen ble gjort for at guttene skulle kunne bruke sko når de beveger seg rundt på øya for å finne mat og annen proviant.

Ei jente protesterer og sier at hun ikke lenger vil gå uten sko. Hun forlanger å få skoene sine tilbake fra den gutten som har overtatt dem.

Hva gjør dere?

A: Godtar at jenta vil ha skoene sine tilbake.

B: Holder fast på at guttene skal ha alle skoene.

3.

Dere har nå vært på planeten Genus i snart et halvt år og bestemmer at dere vil ha en fest. Dere fordeler planleggingen slik at jentene skal lage maten og pynte, mens guttene skal bygge bord og stoler. Da dere skal begynne arbeidet, er det ei av jentene som går i gang med å hente tømmer for å bygge et bord. Da noen spør henne hvorfor hun gjør mannfolkarbeid, svarer hun at hun ser på seg selv som en gutt.

Hva gjør dere?

A: Godtar at hun vil være med på byggingen.

B: Dere ler og sender henne tilbake til matlagingen.

2.

En gruppe gutter har arrangert en konkurranse der det gjelder å flytte så mange store steiner som mulig på kort tid. Dette er en lagkonkurranse for alle guttene. En av guttene sier at han ikke vil være med. De andre guttene erter ham og kaller ham «jente». Han blir sint og ber dem slutte. De fortsetter å kalle ham jente og spør om han ikke tåler litt moro.

Hva gjør dere?

A: Dere slår hardt ned på dem som erter ham.

B: Dere lar dem finne ut av det selv.

4.

Det er en gutt i gruppen som mange synes ser ganske bra ut. Han bruker klær som tydelig viser at han har muskler og en veltrent kropp. Han liker å vise seg frem, og pleier ofte å stille seg opp og flekse med armmusklene når alle er samlet for å spise middag. Flere i gruppen tar det som en oppfordring og begynner å ta på ham og stryke ham på overarmene når de ser ham. Hver gang sier gutten at han ikke vil at de skal gjøre det. Siden han fortsatt ofte står og flekser, fortsetter flere i gruppen også med å ta og å stryke på ham.

Hva gjør dere?

A: Dere bestemmer at ingen skal stryke på ham.

B: Dere bestemmer at det er helt greit å stryke på ham når han så tydelig flekser musklene.

Fortsetter på neste side...

...fortsettelse fra forrige side

5.

Det er igjen fest på Genus, siden dere feirer at dere har vært på planeten i ett år. Midt under festen er det to jenter som kysser hverandre på dansegulvet. Noen reagerer kraftig på dette og sier at de må gå et annet sted hvis de skal stå og kysse på den måten.

Hva gjør dere?

A: Dere lar jentene kysse hvor de vil.

B: Dere gjør ingenting, men overlater til de to jentene og de som reagerer å håndtere saken selv.

7.

To gutter forteller at de er kjærester, og at de ønsker å flytte sammen. Det fører til en rekke protester fordi det til nå har vært vanskelig å få lov til å flytte sammen som par. Genus er ikke så stor, og det er ikke så mange muligheter for å bygge små boliger. I stedet har alle bodd sammen på store arealer, og bare eldre par som ønsker å få barn, har fått lov å bo for seg selv. Flere mener at disse kriteriene ikke blir oppfylt av de to guttene.

Hva gjør dere?

A: Dere gir dem lov til å flytte sammen.

B: Dere gir dem ikke lov til å flytte sammen.

6.

To av de eldste ungdommene på øya venter barn sammen, og alle er glade fordi dette er det første barnet som skal bli født på Genus. Det kommer raskt et forslag om at hvis det blir ei jente, skal hun hete Genua, og hvis det blir en gutt, skal han hete Genus. Alle blir derfor overrasket da foreldrene ikke vil fortelle om de har fått en jente eller en gutt. Foreldrene har bestemt seg for at det skal være hemmelig, og at barnet selv skal få lov å velge hvilket kjønn det vil definere seg som.

Hva gjør dere?

A: Dere godtar foreldrenes beslutning.

B: Dere tvinger foreldrene til å fortelle barnets kjønn.

8.

På et fellesmøte foreslår en i gruppen at dere skal slutte med den strenge inndelingen i gutter og jenter som noen opplever at det er på planeten. Forslaget går ut på at det ikke skal være spesielle arbeidsoppgaver, klær eller regler for jenter eller gutter. Ikke alle er enige.

Hva gjør dere?

A: Dere vedtar forslaget.

B: Dere avviser forslaget.

ARBEIDSARK C

VURDERINGSSKJEMA OG OPPGAVE

VURDERINGSSKJEMA

Dere har nå vært på planeten Genus i to år, og dere har bygd opp et eget lite samfunn. Underveis har det oppstått en rekke dilemmaer og utfordringer knyttet til kjønn og seksualitet, som dere har vært nødt til å forholde dere til. Beslutningene deres sier noe om hva slags type samfunn dere har bygd opp, og hvor oppmerksomme dere er på å gi rom for ulikhet når det gjelder kjønn og seksualitet.

Seksuelle rettigheter

Les mer om de seksuelle rettighetene i Sexikon på www.sexfordeg.no, eller ta kontakt med Sex og Politikk for å få tilsendt et klassesett.

OPPGAVE

1.

Forbered en presentasjon av spillet der dere viser følgende:

- Hvilken type samfunn har dere bygd opp på Genus?
- Hvilke argumenter har dere for de beslutningene dere har tatt?
- Hvilken beslutning synes dere var vanskeligst å ta, og hvorfor?
- Hvilke tanker har dere om resultatet dere fikk på vurderingsskjemaet? Hva vil dere gjøre for å imøtekomme spørsmålet som blir stilt til slutt i vurderingen?

2.

De seksuelle rettighetene

Følgende seksuelle rettigheter var knyttet til spillet:

- Retten til ikke å bli diskriminert på grunn av kjønn og seksualitet
- Retten til privatliv
- Retten til å bestemme over egen kropp
- Retten til å bestemme over egen seksualitet
- Retten til selv å velge hvem man vil være kjæreste med
- Retten til å leve i et samfunn som anerkjenner og overholder de seksuelle rettigheter

Dersom dere ønsker å jobbe mer med de seksuelle rettighetene, kan elevene gå gjennom beslutningsskortene og undersøke hvilke rettigheter som er knyttet til de ulike beslutningene. Velg ut ett kort, og sett det i et bredere perspektiv med et aktuelt eller et tenkt eksempel fra dagens samfunn. Hvordan ville eksempelet på dette beslutningsskortet se ut hvis det hadde vært en beslutning som ble drøftet i vårt samfunn i dag?

HVA KJENNETEGNER DERES SAMFUNN PÅ GENUS?

0-3 A-er og 5-8 B-er Dere har tatt en rekke beslutninger om hva man skal og kan gjøre, og hva man ikke skal og ikke kan gjøre når det gjelder kjønn og seksualitet på Genus. I dette samfunnet er det ikke gitt stor plass for forskjellighet. De som mener og gjør noe annet enn det flertallet mener og gjør når det gjelder kjønn og seksualitet, har en rekke begrensninger sammenlignet med de andre. På sikt blir det både utrygt og sårbart for alle innbyggerne å være en del av et slikt samfunn. Hva kan dere gjøre for å sikre at alle får de samme rettighetene, og for at alle skal føle seg trygge og trives i samfunnet på Genus?

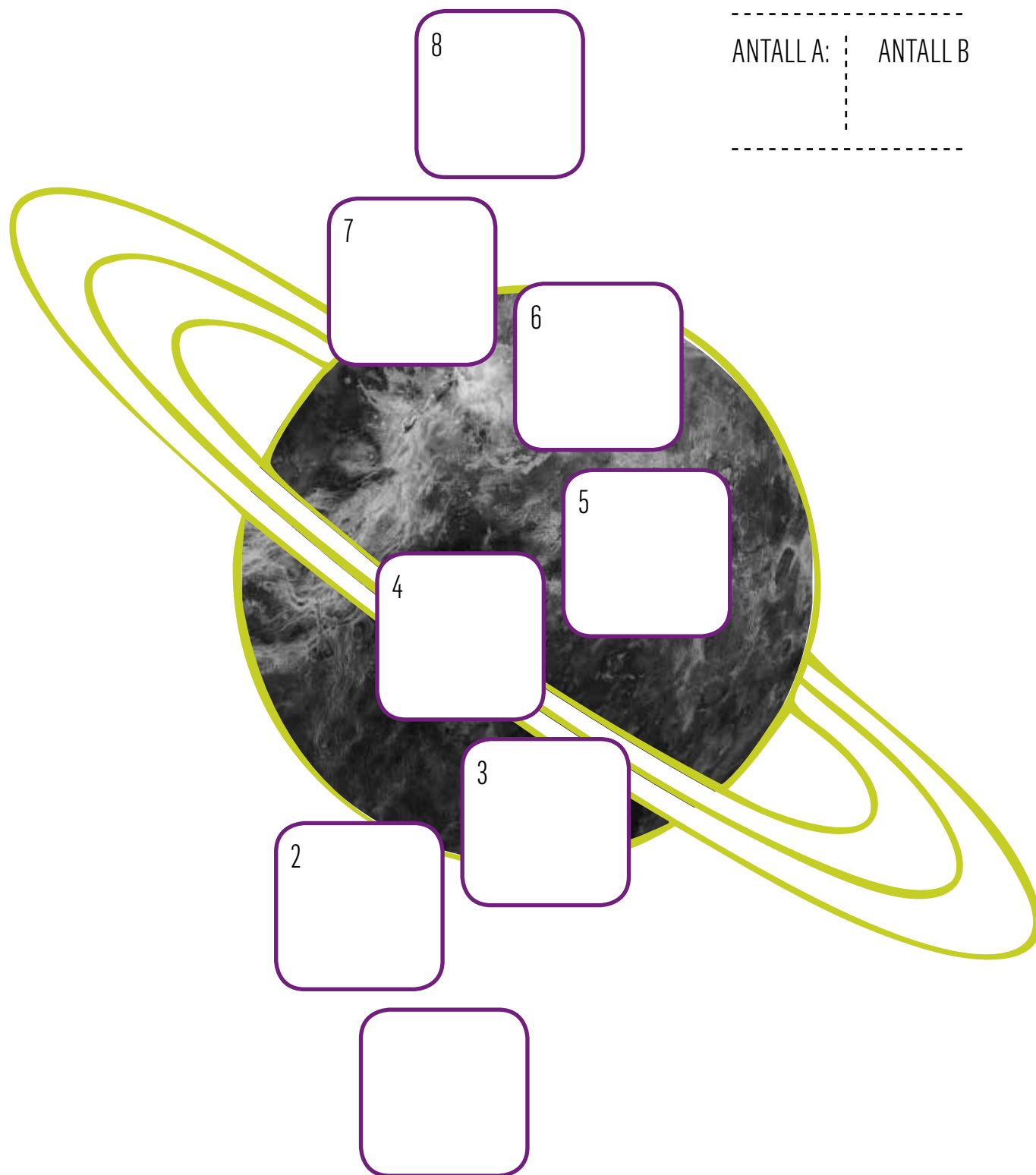
4-7 A-er og 4-1 B-er Dere har prøvd å lage et samfunn der det både tas høyde for fellesskapet og individuelle behov og rettigheter. Dere har en tendens til å la flertallet bestemme når det skal tas viktige beslutninger. Det er allikevel noen som opplever at de ikke får ta del i eller blir hørt når viktige beslutninger skal tas. Dette kan føre til at noen føler seg utrygge og usikre i dette samfunnet. Hva kan dere gjøre for å sikre at alle kan føle seg trygge og bli hørt i samfunnet deres?

8 A-er og 0 B-er Dere har dannet et samfunn der dere gjør en ekstra innsats for å skape rom og muligheter for alle, og der et mangfoldig syn på kjønn og seksualitet preger samfunnet. Hva kan dere gjøre for å fortsette disse positive tendensene, slik at Genus fortsatt kan være et trygt og godt sted å være for alle?

ARBEIDSARK D

SPILLEBRETT

ANTALL A: | ANTALL B

INFORMASJONS- OG RESSURSSIDER FOR UNDERVISERE

www.skeiv.no

Skeiv Ungdom er en organisasjon for ungdom under 30 år, med målgruppa lesbiske, homofile, bifile, transpersoner, skeive og andre som faller utenfor heteronormen eller de tradisjonelle kjønnsbåserne. Skeiv Ungdom jobber både rettighetspolitisk og for å skape sosiale tilbud for skeive ungdommer over hele landet. Skeiv Ungdom tilbyr klassebesøk gjennom prosjektet Restart.

www.foreningenfri.no

Fri - Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold arbeider for likestilling og mangfold, og mot diskriminering i Norge og i resten av verden.

www.foreningenfri.no/artikler/llh.no-rosakompetanse

Rosa kompetanse er et kompetansemiljø som tilbyr faglig bistand og undervisning om kjønns- og seksualitetsmangfold til helsevesenet, barnevernet, skolesektoren, politi- og påtalemyndighet, samt bedrifter. Er organisert som en fagavdeling i Fri.

www.skeivverden.no

Skeiv Verden er en organisasjon som arbeider for å fremme levekårene og rettighetene til skeive med minoritetsbakgrunn. Organisasjonen gir støtte, råd og informasjon til lesbiske, homofile, bifile, transpersoner og queerpersoner (LHBTQ) med minoritetsbakgrunn og deres familier, og driver utadrettet informasjonsvirksomhet og holdningsendrende arbeid som fremmer integrering og likeverd.

www.lhbt.no

Lhbt.no er en ressurside som driftes av LHBT-senteret, myndighetenes eget kunnskapssenter for seksuell orientering og kjønnsidentitet. Senteret er en del av barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Lhbt.no skal bidra til inkludering og likestilling av lhbt-personer i offentlige tjenester, forskning og arbeidsliv.

www.hbrs.no

Harry Benjamin Ressurssenter (HBRS) arbeider for mennesker som søker, har eller har hatt diagnosen transseksualisme og som går igjennom en kjønnskorrigerende behandling på Rikshospitalet. HBRS arbeider for å informere og øke kunnskap om transseksualisme, og for et godt og trygt behandlingstilbud i Norge.

www.stensveen.no

Stensveen Ressurssenter arbeider med å gi fysisk og psykisk støtte til transpersoner, transvestitter, transkjønnede, transpersoner uten klar definisjon, mennesker som er usikre både på sitt kjønnsuttrykk og sin kjønnsidentitet og familiemedlemmer. Senteret driver også utadrettet arbeid inkludert foredragsvirksomhet og skolebesøk.

www.regjeringen.no/no/dep/bld

På Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets hjemmeside kan man lese om norske lover og vedtak om likestilling, og om regjeringens arbeid for likestilling og mot diskriminering.

www.ldo.no

Likestillings- og diskrimineringsombudet skal fremme likestilling og bekjempe diskriminering uavhengig av blant annet kjønn, etnisitet, religion, funksjonsevne, seksuell orientering og alder. Ombudet håndhever diskrimineringsforbudene i lovverket, gir veiledning og er en pådriver for likestilling og mangfold.

www.reform.no

Reform – ressurscenter for menn er en stiftelse som arbeider for at menn skal inkluderes i likestillingsarbeidet, og at likestillingsarbeid skal inkludere menn.

www.likestillingssenteret.no

Arbeider for å fremme likestilling mellom kjønnene, og synliggjør andre diskrimineringsgrunner som kan virke inn samtidig, som alder, etnisitet, seksuell orientering og funksjonsnivå. Senteret samarbeider med myndigheter, forskningsinstitusjoner, næringsliv og andre organisasjoner, og tilbyr bl.a. pedagogiske kurs om kjønn og likestillingsperspektiver i arbeid med barn.

www.sexogsamfunn.no

Sex og Samfunn – senter for ung seksualitet, er landets største senter for seksuell og reproduktiv helse for unge voksne. Senteret jobber aktivt for å bygge ned tabu og stigma, og mener at den enkelte har rett til å leve ut sin seksualitet og kjønnsidentitet fri for skam og stigmatisering.

www.uke6.no

På www.uke6.no kan du lese mer om kampanjen Uke 6. Her kan du blant annet bestille tidligere års materiell, finne relevante kompetansemål, laste ned diverse veiledninger som er relevante for undervisning fra Uke 6-materialet, og lese mer om seksualitetsundervisning.

Se mer informasjon og tips til ressurser i grunnmaterialet til Uke 6.